

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR’AN-I KERİM’DE “KİZB”(YALAN) KAVRAMI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN

Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN

HAZIRLAYAN

Hidayet GEZE

ELAZIĞ-2009

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR’AN-I KERİM’DE “KİZB” (YALAN) KAVRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez/....../2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

Danışman

Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN

Üye

Üye

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/....../.....
Tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Erdal AÇIKSES
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KUR’AN-I KERİM’DE “KİZB”(YALAN) KAVRAMI

Hidayet GEZE

**T.C.
Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı**

2009; Sayfa : VII+73

Bu tez ‘kizb’ kavramının semantik analizi üzerine yapılan bir çalışmadır. Çalışmamızda öncelikle, ‘kizb’ kavramının sözlük anlamları tespit edilecektir. Kavramın hadislerde geçen kullanım şekli araştırıldıktan sonra, Kur’an’da yer alan anlamları ele alınacaktır.

Çeşitli topluluklara, farklı zamanlarda, değişik peygamberler gönderilmiştir. Toplulukların bir kısmı gönderilen elçilere bağlılıklarını göstermiş, bir kısmı da onları yalanlama ve inkar gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Onların bu tutumu Kur’an’ı Kerim’de “kizb”, yani yalan ya da uydurma kavramıyla beyan edilmiştir.

Yalanlama eylemi sadece peygamberlerle sınırlı kalmamıştır. Ayetler göz önünde bulundurularak mesele değerlendirildiğinde bu eylem “Allah’a iftirada bulunmak” şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur’an, Allah, Peygamber, Ayet, Yalan, Kavim

SUMMARY

Masters Thesis

DENY CONCEPT IN THE QURAN

Hidayet GEZE

T.C.

University of Firat

Institute of Social Sciences

Main Science Branch of Sciences of Foundation Islam

Branch of Commentary

2009, Page: VII+73

This thesis is a study carried out about semantic analysis of “deny” concept. In our study, it will be primarily determined glossary meanings of “deny” concept. It will be discussed meanings mentioned in the Quran of this concept after determining usage forms written down in hadithes of concept.

Different prophets were sent to various communities in different ages. Some of communities showed devotion to sent emissaries, while the others belied and denied them. This behaviour of them was reported as “deny” i.e. lie and fib in the Holy Quran.

Lie action didn’t only be restricted for prophets. When the topic evaluated by considering the verses, this attitude can accrue as “asperse to Allah”.

Keywords: Quran, Allah, Prophet, Verse, Lie, Tribe.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR.....	VII

GİRİŞ

I.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
III. ARAŞTIRMANIN METODU.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAN’DA GEÇEN “KIZB” KAVRAMININ SEMANTİK ANALİZİ

1.1. Kizb\كذب Kavramının Sözlük Anlamı	3
1.2. Hadislerde “Kizb” Kavramı.....	8
1.3. Kuran’da Kizb Kavramı	11
1.3.1. İsim Olarak Kullanımı	11
1.3.2. Fiil Olarak Kullanımı.....	20
1.3.2.1. Sülasi Kullanımı	20
1.3.2.2. Mezid Olarak Kullanımı.....	23
1.4. “Kizb” İle İlgili Diğer Kavramlar	33
1.4.1. “Kizb” Kavramına Yakın Kelimeler	33
1.4.1.1. Kizb’in Anlam Alanına Birinci Dereceden Giren Kelimeler	33
1.4.1.2.“Kizb”inAnlam Alanına İkinci Dereceden Giren Kelimeler	35
1.4.1.3. “Kizb” in Anlam Alanına Dolaylı Giren Kelimeler.....	36
1.4.2. “Kizb” Kavramının Zıt Anlamlıları	40
1.5. Diğer İlimlerde “ Kizb” Kavramı	41
1.5.1. Hadis İlminde “Kizb” Kavramı	41
1.5.2. Kelam İlminde “Kizb” Kavramı.....	42
1.5.3. Ahlak Felsefesinde “ Kizb” Kavramı	43

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YALANLAMA

2.1. Allah'ı Yalanlamak.....	46
2.2. Peygamberleri Yalanlamak.....	47
2.3. Kavimlerin Peygamberlerini Yalanlaması.....	49
2.3.1. Nuh Kavminin Nuh'(as)'u Yalanlaması	49
2.3.2. Semud Kavminin Salih (as)'i Yalanlaması	52
2.3.3. Lut Kavminin Lut (as)'u Yalanlaması	53
2.3.4. Ad Kavminin Hud (as)'u Yalanlaması	54
2.3.5. Medyen Kavminin Şuayb (as)'ı Yalanlaması.....	57
2.3.6. Tubbe Kavminin Yalanlaması	57
2.3.7. Eyke Kavminin Yalanlaması	58
2.3.8. Ress Kavminin Yalanlaması.....	58
2.3.9. İsrailoğullarının Peygamberleri Yalanlamaları.....	59
2.3.10. Müşriklerin Hz.Muhammed'i Yalanlaması	60
2.4. Ayetleri Yalanlamak	62
2.5. Ahiret Gününü Yalanlamak	64
2.6. Yalan Yere Yemin Etmek.....	64
SONUÇ	66
BİBLİYOGRAFYA	68

ÖNSÖZ

Allah insanı belirli bir gaye için yaratmıştır. İnsan diğer varlıklardan farklı olarak, benzersiz bir şekilde yaratılmış ve kendisine istediği hareket tarzını izleme serbestisi verilmiştir. Kendisine yöneltilen tercihleri kabul veya reddetmekte hür bırakılmıştır.

Hareket serbestliğiyle birlikte insana, yol göstermesi için Allah peygamberler göndermiştir. Peygamberlerin tümü insanoğlunu Allah'ın dinine çağırmış, insanlığın kurtuluşunu sağlayan bütün güzelliklere ön ayak olmuşlardır. Bütün bu çabalarına rağmen peygamberlerin, kavimleri tarafından yalanlandıklarını da görmekteyiz. Nitekim Kur'an'ın ayetlerinden, Allah'ın peygamberlerini insanlığa yol göstermeleri için gönderdiğini, her kavmin kendilerine gönderilen elçiyi ve elçinin getirdiklerini reddettiklerini anlamaktayız. Sade redle yetinmeyip, peygamberleri alaya alıp yalanlamışlardır.

Biz de bu noktadan hareketle, küfrün en bariz şeklini yansıtan, Allah'ı, peygamberi ve peygamberin getirdiği ilahi haberleri reddetme davranışı olan “kizb” kavramını ele aldık. Araştırmamız bir giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır:

Girişte, araştırmanın konusu ve önemi, amacı ve metodu hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, ‘kizb’ kavramının sözlük anlamı, hadislerde ve Kur'an'ı Kerim'de kullanım şekli, ‘kizb’ kavramının eş ve zıt anlamlılarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Kur'an'ı Kerim'de yer alan yalanlama konularına değinilmiştir.

Bu çalışmamızın konusunun belirlenmesinden, olgunlaşmasına kadar katkıda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN Bey'e, kaynak temini başta olmak üzere yardımlarını esirgemeyen diğer hocalarıma, arkadaşlarıma ve aileme teşekkür ederim.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
as.	: Aleyhisselem
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: ibni(Oğlu)
by.	: Basım yeri yok
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
haz.	: Hazırlayan
hz.	: Hazreti
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
H.no.	: Hadis nosu
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve selem
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc	: Tercüme eden
trs.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: ve saire
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

I.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Araştırmamızın konusu “ Kur’an’da Kizb Kavramı” dır. Çalışmamızın adından da anlaşılacağı üzere ana konumuz, kavramın Kur’an’da vurgulanan şekli olacaktır. Konu sadece Kur’an’la sınırlandırılmayıp, sözlüklerde, hadislerde ve diğer ilim dallarında yer alan anlamlarına da yer verilecektir.

Bilindiği üzere Kur’an-ı Kerim evrensel bir kitaptır. Dolayısıyla verdiği mesajlar gibi kullandığı kavramlar da evrenseldir. Bu özellikleri taşıyan bir kitaptan azami ölçüde istifade etmek için onda yer alan kavramları doğru anlamak da büyük önem arz etmektedir. Kur’an’da geçen önemli kavramlardan biri de ‘kizb’dir. Bu kavramın Kur’an’da yüz seksen iki kez tekrar etmesi, bir çok kavramdan daha önemli bir yere sahip olduğuna işaret sayılabilir.

Araştırmamızda ele alınan diğer bir husus, kavramın hadislerde ve ayetlerde geçen versiyonlarıyla yetinilmeyip başka ilim dallarında yer alan şekline ihtiyaç miktarınca değinilmesidir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Kur’an’ı doğru anlamak için önemli kriterlerden biri, Kur’an’ın kullandığı anahtar kelimeleri iyi tahlil etmektir. Araştırmamızın amacı da bu yönde adım atıp, ‘kizb’ kavramının zamanla kazandığı anlamları tespit etmek ve bu kavramdan türeyen diğer kavramların anlamlarını incelemektir.

III.ARAŞTIRMANIN METODU

Kur’an’da sıkça geçen ahlaki kavramlardan biri olan ‘kizb’ kavramı semantik metotla tahlil edilmiştir.

Semantik analizi yakından ilgilendiren ilim dallarından biri etimolojidir. Etimoloji kelimenin ilk anlamını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Kur’an’ın dili olan Arapça’da aynı kelimenin değişik yönde değişik manalara gelmesi sıkça görülür. Bu nokta göz önünde bulundurularak ilk etapta ‘kizb’ kavramı Arapça sözlüklerden

araştırılmıştır. Bir sonraki aşamada hadislerde kullanımına yer verilmiştir. Çünkü hadisler o dönemde kelimelerin hangi manada kullanıldığına dair ipuşları vermektedir. Kavramın eş ve zıt anlamları, diğer ilimlerdeki kullanımı verilerek birinci bölüm oluşturulmuştur. Araştırmamızın ikinci bölümde kavramın Kur'an'daki kullanımı üzerinde durulmuştur. Konu ayetler baz alınarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAN'DA GEÇEN “KİZB” KAVRAMININ SEMANTİK ANALİZİ

1.1. Kizb\كذب Kavramının Sözlük Anlamı

Kizb kavramı (كذب) kökünden gelen ve Kuran'da değişik versiyonları bulunan bir kavramdır. Sözlüklerde كذب fiili ve türevleriyle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir.

كذب : Bir şeyin gerçeğe aykırı bir şekilde haber verilmesidir.¹ Kelime ikinci babda كذب-كذبا كذب-يَكْذِبُ şeklinde kullanılmaktadır.² Kelimemizin mübalağa sigaları كذاب-كاذب كذب-كذبان-مكذبان-مكذبان-كيدبان-كذبان-كذبة-كذوبة-كذوب كذاب şeklinde gelmektedir.³ Ancak bunlardan كاذب ve كذاب kelimeleri Kur'an'ı Kerimde kullanılmaktadır. كذب mübalağa sigası sözlükte kullanılmış olup, Kur'an'ı Kerimde geçmemiştir. Ke-ze-be kökü Kur'an'ı Kerim'de yüz seksen iki kez tekrar edilmiştir.⁴

Arapçada كذب fiili başka anlamlarda da kullanılmıştır. Kelimenin farklı anlamlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1: İğra (teşvik) manasında kullanılmıştır.⁵ كذب عليك العسل cümlesinde كذب fiili teşvik manasında kullanılmıştır. Bu cümleyle “ Bal ye”, “Balı terketmen hatadır” demek isteniyor.

2: كذب لبن الناقة كذب fiili Arap dilinde mecazen, gitmek anlamında kullanılmıştır. كذب لبن الناقة cümlesinde كذب fiili (gitti) fiilinin anlamında kullanılmıştır.⁶ Cümleyi “devenin sütü aktı” şeklinde tercüme edebiliriz.

¹ İbn Faris, Ahmed b.Zekeriyya, **Mu'cemu'l -Mekayisi'l-Luğa**, by 1972, 2.baskı, s.167-168; İbrahim Mustafa, Ahmed Han Ziyat Muhammed Ali en-Neccar, Hamid Abdulkadir, **Mucemu'l -Vasit**, Çağrı Yay, İstanbul trs, C.1, s.786.

² İbn Manzur, Ebu'l Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem, **Lisanu'l -Arab**, Daru ihya'it-Turas'i'l-Arabiyyi, Beyrut trs, 3. Baskı, C.16, s.50.

³ İbn Manzur, age, C.12, s.50-51.

⁴ Abdalbaki, Muhammed Fuad, **el-Mu'cemu'l- Mufehres li Elfazi'l- Kur'an-ı Kerim**, Daru'l Marife, Beyrut 2005, “ke-ze-be” maddesi.

⁵ Zebidi, es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyni, **Tacu'l- Arus min Cevahiri'l- Kamus**, et-Turas'ul- Arabi, Beyrut 1975, C.16, s.120 ; İsfahani, Hüseyin b. Muhammed er-Rağib, **Müfredat fi Garibi'l -Kur'an**, Dar'ul Ma'rife, Beyrut 2001, s.430.

⁶ İbn Faris, age, s.168; İbn Manzur, age, c.12, s.55, Zebidi, age, s.128; Ezheri, Ebi Mansur Muhammed b. Ahmed, **Tezhibu'l- Luğa**, Dar'ul Mısıriyye, Kahire 1964, C.10, s.174; Muhammed er-Razi, **Muhtaru's-Sihhah**, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1967, 1. Baskı, s.566.

3. كذب الحر (Sıcaklık kırıldı) fiilinin anlamında kullanılmıştır. انكسر (kırıldı) fiilinin anlamında kullanılmıştır. bu maddeye örnektir. ⁷ كذب fiili örnekte sıcaklığın hafiflediğini ifade etmek üzere, asli anlamının dışında kullanılmıştır.

4: كذب عليك الحج (gerekli oldu) fiilinin anlamında kullanılmıştır. كذب fiili asıl anlamı dışında anlam kazanmıştır. ⁸ “Hac size farz kılındı” şeklinde çevrilir. Hac ibadetine teşvik için كذب fiili kullanılmıştır. Bu cümleyle aslında “ hac diye bir ibadet yoktur” diyen kimsenin yalan söylediği vurgulanmıştır. ⁹

5: كذبك الصيد (av fırsatı yakaladın, av yap) denilir. ¹⁰ امكن (mümkün olmak) fiilinin anlamında kullanılmıştır. Örneğin

كذب ابو محمد (Ebu Muhammed hata etti) denilir. ¹¹ Bu cümlede كذب fiili mecazi anlamda kullanılmıştır. Çünkü hata yapanla yalan söyleyenin konumu aynı değildir. Yalancı söylediğinin yalan olduğunu bilir. Hata eden ise bilerek hataya yönelmez.

7: كذبت العين (göz yanıldı) cümlesinde كذب fiili mecazi anlamdadır. ¹² Kişi, gerçekleşmesi zor istekleri veya gücünün yetmeyeceği işlerle ilgili konuştuğunda كذب نفسه (kendini yalanladı) ifadesi kullanılır. ¹³

8: Bir şeyin olduğundan farklı görüldüğü durumları açıklamak için كذب fiili kullanılmıştır. Kendisini uyuyormuş gibi gösterip, sükut ederken seslenilen kimseye: “Adam yalan söyledi” denilir. ¹⁴ Yine bu gruba şu örneği verebiliriz : كذب القراطف (elbise yalan söyledi). قراطف : Süslü bir elbisenin adıdır. Metinde bir kadın, giydikleri elbiseden başka mal varlığı olmayan çocuklarına hitaben bu cümleyi kullanmıştır. Kadın böylelikle çocuklarına, süslü elbiseye kanmamalarını, fakir oldukları gerçeğini hatırlatmıştır. ¹⁵

⁷ Zebidi, age, C.16, s.128.

⁸ Firuzabadi Mecdü'ddin Muhammed b. Yakub, **Kamusu'l -Muhit**, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1994, 4.Baskı, s.166; Zebidi, age, s.120-121, İsfehani, age, aynı yer.

⁹ Ezheri, age, C.10, s.172.

¹⁰ Cevheri, İsmail b. Hammad, **es-Sıhha Tacu'l-Luğa**, Daru'l Fikr, Beyrut1998, C.1, s.213-214.

¹¹ İbn Manzur, age, aynı yer.

¹² Zebidi, age, s.127.

¹³ Zemahşeri, age, s.643.

¹⁴ Firuzabadi, age, s.166.

¹⁵ Ezheri, age, C.10, s.173.

9: Yürüyüşün kötü olduğunu belirtmek için, كذب mecaz manada kullanılmıştır. كذب (Yürüyüş ciddi olmadı) 16 لم يجد في كذب (Lem yecidde \ Ciddi olmadı) anlamındadır.

كذب (Kezzebe): İnkâr etmek, yalanlamak anlamlarına gelir.¹⁷ Kezzebe fiilinin sadece inkar etmek anlamı yoktur. Fiil şu manalarda da kullanılmıştır:

1. جرى الوحشي ثم كذب “Yabani hayvan acele etti, sonra durdu”¹⁸

2. فما كذبهم ان شددت عليهم فلا تكذبوا : Onları sıkıştırırsam, geri dönmeyin, korkmayın”¹⁹ demiştir.

الكذب (el-Kezibu \ el- Kizbu): Sıdkın zıddıdır.²⁰ Her şey zıddıyla bilinir. Kizb kelimesini değerlendirmek için, sıdk kelimesini iyi bilmemiz gerekir. Geçmiş veya geleceğe dair herhangi bir konu hakkında söylenen bir söz, içeriğiyle örtüşüyorsa, söz ve eylemde aykırılık yoksa “sıdk”; aksi durum için “kizb” kavramı kullanılır.²¹ Başka bir tanımla “el-Kezibu” bir şey hakkında olduğundan farklı bilgi vermektir.²² Kasıtlı veya kasıtsız verilen bu farklı bilgi “kizb” kavramı kapsamında değerlendirilir.

İbn Enbari, kizbi (yalanı) beş kısma ayırıyor.²³ Birinci Kısım: Rivayet eden kimsenin işittiğini değiştirerek aktarmasıdır. İbn Enbariye göre, böyle yalan söyleyen kimse günahkar olur, şeref ve haysiyetini yitirir. İkinci Kısım: Söylenen söz yalana benzer ancak kastedilen şey gerçektir. Üçüncü kısım: Kizb, hata anlamında kullanılır. Dördüncü Kısım: بطول (Geçersiz olma) anlamında kullanılır. كذب örneğinde كذب fiili, بطل fiilinin anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla cümleyi “adam yalan söyledi” şeklinde değil de, “ Adamın umutları gerçekleşmedi” şeklinde çevirmemiz daha doğru olur. Beşinci Kısım: İğra manasında kullanılır.²⁴

¹⁶ Zebidi, age, C.16, s.128

¹⁷ Subki, Muhammed Abdullatif, **Muhtar min Sahihi'l -Luga**, Matbaatü'l-İstikameti bil-Kahire, trs., 1.Baskı, s.448.

¹⁸ Firuzabadi, age, s.166; Zemahşeri, age, s.643.

¹⁹ Ezheri, age, C.10, s.174.

²⁰ İbn Faris, age, C.5, s.167; İbn Manzur, age, C.12, s.50.

²¹ İsfahani, age, s.280.

²² Zebidi ,age, C.16, s.131.

²³ Zebidi ,age, C.16, s.129.

²⁴ Zebidi, age, aynı yer.

(el-Ekzubetu\ el-Kazibetu\ el-Kuzbanu \el-Kuzabu) الكاذبة \ الكاذبة \ الكاذبان \ الكذاب
kelimeleri ile aynı anlamdadırlar.²⁵

(el-Kezbetu): Belirli bir yalan için kullanılır.²⁶ Örneğin bir nisan şakası için
الكاذبة ifadesi kullanılır.²⁷

(Tekzibun): Kezzebe fiilinin mastarıdır. İnanmamak, inkar etme²⁸,
yalanlama²⁹, anlamlarını taşımaktadır.

(Kazib) : کاذب fiilinin ismi failidir. Yalan söyleyen kişi demektir.³⁰ Çoğulu
کاذب (kuzzeb) gelir.

(Tekazub) : تصادق (tesaduk) kelimesinin zıddıdır.³¹ Yalanlama anlamına
gelir.³²

(Kezub\ Kezubetun): نكذب نكذب Nefse verilen isimlerdir.³³ Nefse “kezub”
(yalancı) denmesinin sebebi, nefsin insanı yanıltmasıdır. نكذب nefse verilen isim
değildir, yalancı kimseler için de kullanılır. ان الكذب قد يصدق مع الخواطي سهم صائب
(Yalancı doğru söyleyebilir\ (Hedefe) isabet etmeyen oklarla beraber isabet eden bir ok
olur) örneğinde olduğu gibi.

(el-Kazibetu) : الكاذبة عاقبة باقية kelimeleri gibi mastar konumunda isimdir.³⁴
Çoğulu كاذب gelir.³⁵

(el-Kezzaban) : الكاذبان Müseylemetu’l Hanefiyye ve Esvedu’l Ansiyye birlikte
takılan lakaptır.³⁶

(el-kezzabetu): الكاذبة Değişik renklerle dokunmuş bir elbisenin adıdır.³⁷

²⁵ Zebidi, age, C.16 s.117; Razi, age, s.565.

²⁶ İbrahim Mustafa vd, age, s.787.

²⁷ İbrahim Mustafa vd, age, aynı yer.

²⁸ İbrahim Mustafa vd, age, s.786.

²⁹ İbn Manzur, age, C.12, s.52.

³⁰ Subki, age, s.447.

³¹ Subki, age, aynı yer.

³² İbrahim Mustafa vd., age, s.786.

³³ İbn Manzur, age, C.12, s.53.

³⁴ İbn Manzur, age, C.12, s.51.

³⁵ İbrahim Mustafa vd, age, s.787.

³⁶ Firuzabadi, age, s.166.

³⁷ Ferahidi, Ebi Abdirrahman el-Halil b. Ahmed , **Kitabu’l- Ayn**,(Thk: Mehdi Mahzumi, İbrahim Samirai), Muessesetu’l-E’lemi, Beyrut 1988, C.5, s.347-348.

Mesudi şöyle diyor: “رايت في بيت القاسم كذابتين في السقف”³⁸ (Ebu’l Kasım’ın evinin tavanına asılmış iki elbise gördüm.) Bu cümlede كذابة kelimesi yalancı manasında değildir. Evin tavanına asılı iki elbise,onlara bakan kişileri yanılttıkları için كذابان diye nitelendirilmişlerdir. Elbiseler tavana bitişik olmadıkları halde, o izlenimi vermektedirler.

التكاذيب (et-Tekazib) : Arap hikayelerine ve hurafelerine verilen isimdir.³⁹

Türkçe sözlüklerde “kizb” kavramına dair açıklamalar aşağıdaki gibidir:

Kizp: Yalan, dûruğ, bühtan⁴⁰, uydurma⁴¹, yalan söyleme⁴² anlamlarına gelir.

Kizbî: Yalan, hatalı, esassız⁴³ manasınadır.

Kizbiyat: Kizip’in çoğuludur.⁴⁴

İrtikâb-ı kizb etmek: Yalan söylemek⁴⁵ demektir.

Türkçe sözlüklerin çoğunda “kizb” kavramının karşılığı olarak ,“yalan” kelimesi kullanılmıştır.

Yalan: Aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenen söz , kıtır, gerçek olmayan asılsız, uydurma anlamlarına gelir..⁴⁶

Yalancı: Sahtekâr, yalancı .⁴⁷

Yalancılık: İkiyüzlülük, kusur, yalan. ⁴⁸

³⁸ Zebidi, age, C.16, s.178.

³⁹ İbrahim Mustafa vd, age, s.787.

⁴⁰ Toven, Mehmet Bahaeddin , **Yeni Türkçe Lügat**, (Haz: Abdülkadir Hayber), TDK Yay, Ankara 2004, s.391

⁴¹ Doğan, Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, İz Yay, by 1996, s.662.

⁴² Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1970, s.626.

⁴³ **Okyanus Türkçe Sözlük**, Haz: Pars Tuğlacı, Pars Yayınevi, İstanbul 1971, s.1588.

⁴⁴ Okyanus Türkçe Sözlük, s.1588.

⁴⁵ Toven, age, s.391.

⁴⁶ **Türkçe Sözlük** (TDK), İsmail Parlatır, Nevzat Gözayden, Hamza Zülfikar, Ankara 1998, C.2, s.2372-2373.

⁴⁷ Yalın, Özcan, **Türkçe ‘de Yakın ve Karşıt Anlamı Sözlüğü**, İmge Kitabevi, Ankara 1998, s.682.

⁴⁸ Yalın, Özcan, age, aynı yer.

Yalandan: Gerçekten değil, sahte ve sun’i olarak, özenmeden, üstünkörü⁴⁹ manalarında kullanılır. Yalandan hastalandı örneğinde olduğu gibi.

Yalanlama: Yalanlama fiili, tekzip.⁵⁰

Yalanlamak: Gerçek olmayıp yalan olduğunu bildirmek, tekzip etmek.⁵¹

“Kizb” kavramı, sözlükte değişik türevleriyle birlikte yer almıştır. Ancak bu türevlerin bir kısmı Kur’an-ı Kerimde yer almamaktadır. Kavramımızın, sözlüklerde kullanımına baktığımızda çok farklı anlamlara sahip olduğunu görmekteyiz. “Kizb”, olumsuz durumlarda kullanıldığı gibi olumlu durumları da ifade etmektedir. وجب (gerekli oldu), امکن (mümkün olmak) fiillerinin anlamını taşıması olumlu durumları ifade etmesine örnek gösterilebilir.

1.2. Hadislerde “Kizb” Kavramı

“Kizb” kavramı, hadislerde de geçen bir kavramdır. Hadislerde “kizb” ve türevlerini şöyle sıralamak mümkündür:

كذب : Ebu said el-Hudri’den rivayet edilen hadis-i şerifte, adamın biri Peygamber efendimize gelip kardeşinin, midesinden şikayetçi olduğunu söyler. Hz.Peygamber, kardeşinin bal içmesini tavsiye eder. Adam birkaç defa gelip aynı şeyleri söyler. Peygamber (sav) , her defasında bal içmesini tavsiye eder. Son gelişinde peygambere (sav) tavsiyesine uyduğunu bildirir. Bunun üzerine Peygamber efendimiz: “ كذب بطن اخيك ” (kardeşinin midesi yalan söyledi). Allah (c.c) doğru söyledi. Kardeşine bal içir ” demiştir. Adam, kardeşine bal içirir ve kardeşi hastalıktan kurtulur.⁵² Hadiste “kizb”, yalan anlamında kullanılmıştır.

Abdullah b. Mesud tariki ile rivayet edilen bir hadiste, Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “ من كذب علي متعمدا فليؤا مقعده من النار ” Kim bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerini hazırlasın.”⁵³ Hadiste “kizb”, yalan isnad etmek manasındadır.

⁴⁹ Doğan, Mehmet,age, s.1127.

⁵⁰ Doğan, Mehmet,age, aynı yer.

⁵¹ Doğan, Mehmet,age, aynı yer.

⁵² Buhari, Muhammed b. İsmail, **Sahih**, Çağrı Yay, İstanbul 1992, Kitabu’t-Tıbb, 4.

⁵³ Tirmizi, Muhammed b. İsa, **Sünen**, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Kitabu’l İlim, 8; İbn Mace, Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid el-Kazvini, **Sünen**, Çağrı Yay, İstanbul 1992, Mukaddime, 13.

اية المنافق ثلاث اذا حدث كذب و اذا وعد اخلف و اذا اتهم خان
Konuştığında yalan söyler, va'dde bulunduğunda sözünden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.”⁵⁴ Buradaki “kizb”, yalan anlamındadır.

Zeyd b. Erkam şöyle demiştir: “ Bir gazadaydım. Abdullah b. Übeyy’i işittim şunları diyordu: “ Rasulullah’ın yanındakilere nafaka vermeyin ki etrafından dağılsınlar. O’nun yanından döndüğümüz zaman da her halde daha üstün olan, düşkün olanı oradan çıkaracaktır.” Ben bunu amcama söyledim. O da Peygamber (sav)’e söylemiş, beni çağırttı, ben de anlattım. Bunun üzerine Rasulullah, Abdullah b. Übeyy ve arkadaşlarına haber gönderip çağırttı. Onlar böyle bir şey söylemediklerine yemin ettiler. Rasulullah da beni yalanlayıp (كذب زيد), onları tasdik etti. Bundan dolayı öyle kederlendim ki, (daha önce) böyle kederlenmemiştim. Gittim, evde oturdum. Amcam bana, “Kendini Rasulullah’a yalanlatacak buğzettirecek kadar ileri gitmekteki maksadın neydi?” dedi. Bu olay üzerine إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ ayeti nazil oldu. Peygamber (sav), adam gönderip beni çağırttı, ayeti okuyup bana, ‘Allah seni tasdik buyurdu Zeyd’ dedi.⁵⁵ Bu hadis-i şerifte de “kizb”, asıl manasında (yalan) kullanılmıştır.

كذب (Kezzebe): Ebu Musa, Hz.Peygamber (sav)’den şunları aktarıyor: “ Benim ve Allah(c.c)’ın bana gönderdiğinin durumu, “ tepenin arkasında bir ordu gördüm, ben apaçık bir uyarıcıyım” diyen adamın durumu gibidir. Kavminden bir grup adamın sözlerini dinleyerek, bulundukları mekanı terk eder ve kurtulurlar . طائفة منهم كذبت \ Bir grup da adamı yalanlar ve bulundukları yeri terk etmezler. Sabah (düşman) ordusu gelir ve onları ezip geçer. Böylece bana itaat eden, getirdiğime tabi olanın durumu kurtuluşa eren kavim gibidir. Bana itaat etmeyen, getirdiğim doğruları inkar eden kimsenin durumu da (yapılan uyarıları dikkate almayıp hezimete uğrayan) kavim gibidir.⁵⁶

Hadis-i şerifte geçen birinci كذب(kezzebe) fiili yalanlama manasında; ikinci كذب fiili inkar etmek manasındadır. Çünkü كذب fiili ب harfi ceriyle kullanıldığında “inkar etmek” anlamına gelir.

⁵⁴ Ebu Davud, Süleyman b. el-Eşas el-Ezdi es-Sicistani, **Sünen**, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Kitabu’s-Sünne, 15; Nesai, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, **Sünen**, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Alametu’l-Munafik, 20.

⁵⁵ Müslim, b. El-Haccac, **Sahih**, Çağrı Yay, İstanbul 1992, Kitabu Sıfati’l-Munafikin ve ehkamuhum h.no:2772.

⁵⁶ Buhari, , Kitabu’l-İ’tisam, 2.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Meryem oğlu İsa (as) bir adamı hırsızlık yaparken gördü. Ona: “ Hırsızlık mı yaptın?” diye sordu. Adam: “ Kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki, hayır” dedi. Bu sözler üzerine Hz.İsa : “Allah’a iman ettim. كذبت عيني \ Gözlerimi yalanladım” dedi.”⁵⁷ Rivayette كذب fiili, ‘yalanlama’ manasındadır.

كذاب (Kezzab): Abdullah (r.a)’den, Hz. Peygamber (sav), şöyle buyurdu: “ Doğruluğa yapışın – ondan ayrılmayın- zira, doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyledikçe, doğruyu araştırdıkça Allah katında doğru yazılır. Yalandan kaçının, zira yalan kötülüğe götürür. Kötülük de cehenneme iletir. Kişi alan söyledikçe ve yalan peşinde koştukça Allah katında yalancı (كذاب) yazılır.”⁵⁸

الكذب (el-Kezibu) : Hz. Peygamber (sav), yalanın ancak bazı hallerde söylenebileceğini, bunların dışındaki yerlerde yalan söylemenin uygun olmadığını belirtmiştir. Yalan söylenebilecek durumları Hz. Peygamber (sav) şöyle açıklamıştır:

كذب الرجل مع امراته لترضي عنه او كذب في الحرب فان الحرب خدعة او كذب في اصلاح بين الناس

1. Kişinin, hoşnut etmek için karısına yalan söylemesi, 2. Savaşta yalan söylenmesi, zira savaş hiledir, 3. İnsanların arasını düzeltmek için yalan söylenmesi.”⁵⁹

تكاذب (Tekazebe): Müsnedde yer alan bir rivayette peygambere şu soru soruluyor: “ Hz.Peygamber (sav)’e : Kabilemden bana söven bir adam var. Bende ona sövsem, karşılık versem günahı var mıdır? diye sordum. Hz. Peygamber (sav): “ Eğer böyle yaparsan, birbiriyle alay eden, karşılıklı birbirini yalanlayan (يتكاذبان) iki şeytan gibi olursunuz” dedi.”⁶⁰ Buradaki تكاذب hadiste ‘karşılıklı yalanlama’ anlamındadır.

Hadislerde ‘kizb’ kelimesi şu türevleriyle birlikte kullanılmıştır: كذب (kezebe) \ كذبة (kezbetu) \ كذب (kezib) \ تكاذب (tekazebe) \ اكذب (ekzebe) \ كذب (kezzebe) \ كاذب(kazib) \ كذابة (kezabetu) \ كذبة (kezibetu) \ كذاب (kezzab) \ كذوب (kezub) \ اكذب (ekzebe) .⁶¹

⁵⁷ Buhari, Kitabu’l-Enbiya, 48.

⁵⁸ Müslim, Birr,28; Darimi, **Süneni Darimi**, Çağrı Yay, İstanbul 1992, Kitabu’r-Rikah, 7.

⁵⁹ Tirmizi, Birr,26; Ahmed b.Hanbel, **Müsned**, Çağrı Yay, İstanbul 1992,VI, 459.

⁶⁰ Ahmed b.Hanbel, IV, 162.

⁶¹ Wensinck, **Mucemu’l-Müfehres li Elfazi’l-Hadisi’n-Nebevi (Kütüb-i Tis’a)**, Matbaatu Beril fi Medineti London, 1962, C.5, s.548-557. .

Hadisi Şeriflerde geçen “kizb” ve türevleri, “kizb” kavramının asıl manası olan “yalan” anlamında kullanılmıştır. Görebildiğimiz kadarıyla hadislerde, “kizb” kavramının mecaz anlamda kullanımına dair bir örnek bulunmamaktadır. Bu da göstermektedir ki; sözlükte geniş anlam yelpazesine sahip olan “kizb” kavramı, hadislerde bu özelliğini koruyamamıştır.

1.3. Kuran’da Kizb Kavramı

Kur’an’da değişik formları ile geçen كَذِب fiili ve türevleri Kur’an terminolojisinde tavırları ilgilendiren kavramların en yoğun kullanılanları arasındadır.⁶²

1.3.1. İsim Olarak Kullanımı

1.Kâzibun

وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَاتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ

"Ey Kavmim! Elinizden geleni yapın. Şüphesiz ben de (elimden geleni) yapacağım. Rezil edici azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Gözleyin. Şüphesiz ben de sizinle beraber gözlüyorum."⁶³

Ayette geçen “kazib” kelimesi, tefsirlerde ‘ yalan söyleyen kimse’ şeklinde tefsir edilmiştir.⁶⁴

أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَاطَّلَعَ إِلَىٰ إِلَهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ زَيْنٌ لِّفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصَدٌّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ

Firavun dedi ki: "Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap, belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Mûsâ'nın ilâhını görürüm(!) Çünkü ben, onun yalancı olduğuna inanıyorum." Böylece Firavun'a yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve doğru yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı, tamamen sonuçsuz kaldı.⁶⁵

⁶² Yolcu, Mehmet, **Kur’an’da İnkâr Psikolojisi**, Çıra Yay., İstanbul 2004, s.211.

⁶³ Hud 11\93

⁶⁴ Kurtubi, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensari, **el-Cami li Ahkâmi'l -Kur'an**, Daru İhyai't-turâsi'l-Arabi, Beyrut 1985, C.9, s.92; Zemahşeri, Ebu'l Kasım carullah Mahmud b. Ömer, **el-Keşşaf an Hakaiki Gavamidi't -Tenzil**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, C.2, s.409.

⁶⁵ Mü'min, 40 \37.

Firavun, Hz.Musa'yı kendisinden başka ilahlar olduğunu söylediği için yalancılıkla suçlamıştır.⁶⁶

2.Kâzibetün

لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ

“Kesin gerçekleşecek (olan Kıyamet) koptuğu zaman, onun kopuşunu yalanlayacak kimse olmayacaktır.”⁶⁷

Vuku, düşmek anlamına gelir. Vak’a ise şiddetli bir düşüştür.⁶⁸ “Kazibe” kelimesi, “el- kezibu”, “yalan” manasında mastardır.⁶⁹ Ayeti kerimeyi bir öncesindeki ayetle değerlendirdiğimizde, yalanlanan şeyin kıyamet olduğu anlaşıyor. Çünkü vakıa, kıyametin isimlerindendir.⁷⁰ Ayette şu mesaj veriliyor ; “Kıyamet kopmadan önce yalanlayanlar ve inkar edenler bulunsa da, kıyamet koptuğunda onu kimse yalanlayamaz (reddedemez).”⁷¹ Nitekim Dameğani de كذب fiilinin ayette “reddetme” anlamında kullanıldığı görüşündedir.⁷²

“Kazibe” kelimesi mevsufu hazfedilmiş bir sıfattır. Mevsufu hazfedilmeden önce kelimenin aslı şöyleydi: (حال كاذبة) Yani, kıyametin vuku bulacağını bildiren haberlerin tümü doğrudur⁷³ ve kıyametin oluşumunu yalanlayacak hiçbir şey yoktur.⁷⁴

Bu ayetle ilgili iki görüş vardır. Birincisi, kıyametin vuku bulacağı kesindir.⁷⁵ Bu Katade’nin görüşüdür. İkincisi, onun vuku bulacağını yalanlayan hiçbir haber yoktur.⁷⁶

⁶⁶ Kurtubi, age, C.15, s.314.

⁶⁷ Vakıa , 56\2.

⁶⁸ Yazır, age, C.7, s.396.

⁶⁹ Ferra, Ebu Zekeriya Yahya b. Ziyad, **Meani’l Kur’an**, Alimu’l Kutub, Beyrut 1983, C.3, s.121, Kuşeyri, Abdulkarim İbn Hevazin, **Letaifu’l-İşarat**, el-Heyetu’l-Misriyyetu’l-Ammetu lil-Kitabi, Mısır 1983, C.3, s.516.

⁷⁰ İbn Manzur, age, C.15, s.370.

⁷¹ Atfiş, Muhammed b. Yusuf, **Tefsiru’t-Tefsir**, Sultanatu Umman, by, 1988, C.13, s.58.

⁷² Dameğani, Ebu Abdullah Hüseyin b. Muhammed, **el-Vucuh ve’n-Nezair**, kahire 1995, c.2, s.185.

⁷³ Kurtubi,age, C.17, s.195.

⁷⁴ Zeccac, Ebu İshak İbrahim b. Es-Seri, **Meani’l- Kur’an ve İrabuhu**, Alemu’l-Kutub, Beyrut 1988, C.5, s.107; Ferra,age, C.3, s.121.

⁷⁵ Beğavi, Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mes’ud, **Tefsiru’l-Beğavi**, Daru’t-Tayyibe, Riyad 1993, C.8, s.7.

⁷⁶ İbnu’l-Cevzi,Ebu’l-Ferec, Abdurrahman, **Zadu’l-Mesir fi İlmi’t-Tefsir**, Mektebu’l-İslamiyye, Beyrut 1987, C.9,s.178.

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ

“Hayır! Andolsun, eğer vazgeçmezse, muhakkak onu perçeminden; o yalancı, günahkâr perçeminden yakalınız.”⁷⁷

Ayette değinilen perçem, Ebu Cehil’in perçemidir. Perçem dile gelip yalan söyleyemeyeceğine göre, yalan söyleyen perçem sahibidir. Perçem sahibi Ebu Cehil sözlerinde yalancı, fiillerinde hatalıdır.⁷⁸

3.Kâzibûne

بَلْ بَدَأَ لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

“Hayır, (bu yakınmaları) daha önce gizlemekte oldukları şeyler onlara göründü (de ondan). Eğer çevrilselerdi elbette kendilerine yasaklanan şeylere yine döneceklerdi. Şüphesiz onlar yalancıdırlar.”⁷⁹

“Şüphesiz onlar yalancıdırlar” ifadesiyle onların dünyada ahireti ve peygamberleri inkar etmeleri kastedilmiştir.⁸⁰

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلَكِنْ بَعَدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

“Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay bir yolculuk olsaydı, (sefere katılmayan münafıklar da) mutlaka sana uyarlardı. Fakat meşakkatli yol, onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle beraber çıkardık" diye Allah'a yemin edeceklerdir. Onlar kendilerini helâke sürüklüyorlar. Allah biliyor ki onlar kesinlikle yalancıdırlar.”⁸¹

Bu ayet, Tebük seferine katılmayan münafıklar hakkında nazil olmuştur. Münafıklar istedikleri menfaati elde edemeyeceklerini noktasında ümitsizliğe düştükleri için savaşa katılmamışlardır. Tebük’te zafer elde edilince özür beyan etmişlerdir. Allah Teala daha sonra, “Allah onların, “Biz, savaş için çıkmaya muktedir değildik”

⁷⁷ Alak , 96\16.

⁷⁸ Kurtubi, age, C.20, s.135-136.

⁷⁹ En’am , 6\28.

⁸⁰ Kurtubi, age, C.6, s.410.

⁸¹ Tevbe , 9\42.

şeklindeki sözlerinde yalancı olduklarını biliyor. Çünkü onlar savaşa çıkabilecek güçte idiler” buyurmuştur.⁸²

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

“Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir.”⁸³

Kazf iddiasında bulunan kimse, şahadet ederim ki, söylediğim sözde kesinlikle doğrudum diye dört kere yemin eder. Beşincide ise eğer yalan isnadında veya yeminde yalan söylediyse Allah'ın laneti üzerine olsun şeklinde lianda bulunur. Koca beş defa şahadetle lianda bulununca kazif cezasından kurtulur.⁸⁴ Ayette geçen “ kazibin ”den kasıt; zina isnadında bulunan kimsedir.⁸⁵ “Kizb”, “kazf” anlamında kullanılmıştır.⁸⁶

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

“(Ey Muhammed!) Münafıklar sana geldiklerinde, "Senin, elbette Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ederiz" derler. Allah senin, elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor. (Fakat) Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder.”⁸⁷

“Ey Muhammed! Senin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederiz” diyenler Abdullah b. Ubeyy b. Selul ve arkadaşları gibi münafıklardır.⁸⁸ Onlar bu sözleriyle kalpleriyle tasdik etmediklerini dilleriyle söylemişlerdir.

⁸² Razi, Fahrudin, **Tefsiri Kebir**, (Mefatihü'l –Gayb) , Tercüme: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci vd, Akçağ Yay., Ankara 1991, C.11, s.540-541.

⁸³ Nur, 24 \6,7.

⁸⁴ Yazır, age, C.5, s.554.

⁸⁵ Kasimi, Muhammed Cemaleddin, **Tefsiru Kasimi**, Dar u'l-Fikr, Beyrut 1978, C.11, s.139.

⁸⁶ Dameğani, age, C.2, s.185.

⁸⁷ Münafikun , 63 \1.

⁸⁸ Çetiner, Bedrettin, **Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nuzul**, Çağrı Yay., İstanbul 2002, C.2, s.882.

Ebusuud, münafıkların daha inandırıcı olsun diye sözlerini ل ve ان ile te'kid ettiklerini söyler.⁸⁹ Allah (cc), münafıkların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik etmiştir. Çünkü diliyle söylediğine inanmayan yalancıdır.⁹⁰ Bu kimse aynı zamanda münafıktır. Nitekim bu ayette “kızb”, “nifak” anlamında kullanılmıştır.⁹¹ Münafıkların yalancı vasfına dikkat çekmek için انهم zamiri yerine المنافقين açık ismi getirilmiştir.⁹²

4.Kezzâbun

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

“Andolsun ki biz Mûsâ'yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a, Hâmân'a ve Kârûn'a gönderdik. Onlar ise; "Bu çok yalancı bir sihirbazdır" dediler.”⁹³

Ayet Hz.Muhammed'e teselli için inmiştir. Çünkü Hz.Musa, Firavun, Haman ve Karun'a peygamber olarak gönderilince, birçok mucizeye rağmen onlar Hz.Musa'yı yalanlayıp, büyüçülükle itham etmişlerdir.⁹⁴ Firavun, Haman ve Karun kendilerine gösterilen mucize karşısında aciz kaldıklarında, mucizeleri sihir olarak nitelendirmişlerdir.⁹⁵

“Kezzab”, Kuran-ı Kerim'de beş defa geçmektedir.⁹⁶

5.Keziben

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

“Allah'a karşı yalan uyduran veya kendine bir şey vahyedilmemişken, "Bana vahyolundu" diyen, ya da "Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indireceğim" diye laf eden kimseden daha zalim kimdir? Zalimlerin şiddetli ölüm sancıları içinde çırpındığı; meleklerin, ellerini uzatmış, "Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı doğru olmayanı

⁸⁹ Sabuni, age, C.6, s.405-406.

⁹⁰ Sabuni, age, C.6, s.406.

⁹¹ Dameğani, age, C.2, s.185.

⁹² Sabuni, age, aynı yer.

⁹³ Mü'min , 40 \24.

⁹⁴ Razi, age, C.19, s.280-281.

⁹⁵ Kurtubi, age, C.15, s.304.

⁹⁶ Sad, 38\4; Mü'min, 40\ 24,28; Kamer, 54\25,26.

söylediğiniz, ve onun âyetlerinden kibirlenerek yüz çevirdiğiniz için bugün aşağılayıcı azap ile cezalandırılacaksınız" diyecekleri zaman hallerini bir görsen”⁹⁷

Ayette üç şeye dikkat çekilmiş ve bunları söyleyenin cezasının büyük olacağı bildirilmiştir. Bu üç husus şöyledir:

1.“Allah'a karşı yalan uyduran...” ifadesi, Müseylimetu'l-Kezzab ve Esvedu'l-Ansi hakkında nazil olmuştur.⁹⁸ Bu iki şahıs, bir yalan ve iftira olmak üzere, Allah katından gönderilmiş peygamberler olduklarını iddia ediyorlardı.

2.“...kendine bir şey vahyedilmemişken, "Bana vahyolundu" diyen...” ifadesini kullananlar, Allah'ın müfteri olarak nitelendirdiği kimselerdir. Birinci maddede peygamberlik iddiasında bulunan kimse, Hz. Muhammed'in peygamberliğini yalanlamıyordu. Bu gruptaki kimse ise kendisine vahyedildiğini iddia edip, Hz.Muhammed'e vahyin gelmediğini söylemektedir. Bu sözleriyle yalanın iki büyük çeşidini kullanmıştır.

3. "Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indireceğim" ifadesindeki özelliği taşıyan kimseler büyük azabı hak etmişlerdir.⁹⁹

Netice itibariyle, bu üç grubu incelediğimizde azabı hak etmelerinin altında söyledikleri yalanlar yatmaktadır. Ayette “kizb” kavramı, “iftira” kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılmıştır.

“Keziben”, Kur'an'da on beş kez geçmektedir.¹⁰⁰

6.Kezibuhu

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

“Firavun ailesinden, imanını gizlemekte olan mü'min bir adam şöyle dedi: "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Halbuki o, size Rabbinizden

⁹⁷ En'am, 6\93.

⁹⁸ Emiroğlu, Tahsin, **Esbabu'l Nuzul**, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1969, C.4, s.278.

⁹⁹ Razi, age, C.10, s.28-29.

¹⁰⁰ En'am, 6\21,93,144; A'raf, 7\37,89; Yunus, 10\17; Hud, 11\18; Kehf, 18\5,15; Taha, 20\61; Mü'minun, 23\38; Ankebut, 29\68; Sebe, 34\8; Şura, 42\24; Cin, 72\5.

apaçık mucizeler getirdi. Eğer yalancı ise, yalanı kendi aleyhinedir. Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancılık eden kimseyi doğru yola erdirmez."¹⁰¹

Ayeti Kerime, Hz. Musa ve Firavun kıssasıyla ilgilidir. Firavun'un, Musa (as)'a zarar vermesinden endişe eden, Firavun ailesine mensup bir adamın sözleri aktarılmıştır. Aslında Musa (as)'a inandığı halde, Firavun'un korkusuyla inancını açıkça dile getirmemiştir.¹⁰² Bu kişi, "yalancı" sözüyle Musa (as)'ı ve "yalan" ile Onun Allah'ın elçisi olduğu gerçeğini kastetmiştir.¹⁰³ Ancak yalancılığı, doğruluktan önce söyleyerek kendi görüşünü gizlemiştir.¹⁰⁴

"Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancılık eden kimseyi doğru yola erdirmez" sözünde Firavun'a dokundurma vardır. O İlahlık iddiasında bulunarak sapıklıkta aşırıya gitmiş ve haddini aşmıştır.

7.Kizzâben

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا

"Âyetlerimizi de alabildiğine yalanlamışlardı."¹⁰⁵

İnkâr edenlerin yalanladıkları, peygamberlerinin onlara getirdikleridir. كذب fiili şeddeli gelmiştir. Fiilin bu şeddeli gelişi, inkarcıların yalanlama konusundaki aşırı tutumlarını sergilemektedir.¹⁰⁶

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا

"Orada ne bir boş söz işitirler, ne de bir yalan."¹⁰⁷

Ayette bahsedilen, yalanı işitmeyecek grup cennet ehlidir. Onlar yalan işitmemekle birlikte birbirlerini de yalanlamayacaklardır.¹⁰⁸ Dolayısıyla yalan sözcüğü hiçbir surette onları meşgul etmeyecektir.

¹⁰¹ Mümin, 40\28.

¹⁰² Salebi, Muhammed b. Haris, **Kasasu'l-Enbiya**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1985, s.187.

¹⁰³ Sabuni, age, C.5, s.354.

¹⁰⁴ Sabuni, age, C.5, s.355.

¹⁰⁵ Nebe , 78\28.

¹⁰⁶ Kurtubi, age, C.19, s.181.

¹⁰⁷ Nebe , 78\35.

¹⁰⁸ Nesefi,, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, **Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't- Te'vil**, Pamuk Yay., İstanbul trs., C.4, s.327.

“Kizzaben” kelimesi Kur’an-ı Kerim’de iki yerde geçmektedir.¹⁰⁹

8.Kezibe

فَمَنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Artık bundan sonra Allah'a karşı kim yalan uydurursa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”¹¹⁰

İftira, yalan uydurmaktır. İftiranın kökü رِيْلَا yalan söylemek ve iftira etmek demektir. Bu kelimenin aslı, deriyi kesip parçalamak manasında Araplar tarafından kullanılmıştır.Nitekim yalan için “iftira” kelimesi kullanılmıştır.Çünkü yalan söyleyen kimse de, yalanıyla bir şeyin doğru olup olmadığını araştırmaksızın, o şey hakkında konuşarak kat’i kesin bir hüküm verir.¹¹¹

وَجَاوُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

“ Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakub dedi ki: "Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır." ¹¹²

“Yalan kan” ifadesinin kullanılması, söylenen sözün gerçeğe aykırı olmasındandır. Kan kelimesinin, yalancılık mastarı ile kullanılması buradaki aşırılığı ifade etmek içindir. Sanki kan yalanın kendisi olmuştur. ¹¹³

Gerçekte Hz. Yusuf hayattadır ve gömleğinin üzerindeki kan ona ait değildir.¹¹⁴

انْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَفَىٰ بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا

“Bak Allah'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar. Apaçık bir günah olarak bu yeter.”¹¹⁵

¹⁰⁹ Nebe , 78\28,35.

¹¹⁰ Ali İmran 3\94

¹¹¹ Razi, age, C.6, s.476.

¹¹² Yusuf, 12\18.

¹¹³ Sabuni, Muhammed Ali, **Safvetu’ t- Tefasir**, Tercüme: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, İz Yay., İstanbul 2003, C.3, s.143.

¹¹⁴ Ekin, Yunus, **Kur’an’a Göre İnançsızlık**, Işık Yay., İstanbul trs., s.70.

¹¹⁵ Nisa, 4\50.

Allah’a karşı yalan uyduranlar Yahudilerdir. “Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz”¹¹⁶; “Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası asla cennete girmeyecek”¹¹⁷ ve “Gündüz işlediğimiz günahlar gece affolunur” şeklindeki sözleriyle Allah’a karşı iftirada bulunmuşlardır.¹¹⁸ Çünkü olan bir şeyin aksini söylemek yalan olur. Söyleyen kimsenin bilinçli veya bilinçsiz yapması arasında fark yoktur. Yahudiler de kendilerinin temiz olduklarına inanarak kendilerini övüyorlardı. Bu tutumları karşısında Allah (cc) onları yalanlamıştır.¹¹⁹

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكْأَلُونَ لِلْسُّخْتِ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَصْرِوْكَ
شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Onlar, yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir. Eğer sana gelirlerse ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirecek olursan sana asla hiçbir zarar veremezler. Eğer hükmedecek olursan aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah, âdil davrananları sever.”¹²⁰

“Durmadan yalanı dinleyenler” tabirinin manası “onlar, yalanı kabul ediyorlar...” şeklindedir. Buna göre سمع (duydu, işitti) fiili kullanılmış ama bundan “kabul etmek” manası kastedilmiştir. Bundan ötürü onların kabul ettikleri bu yalan, reislerinin, Tevrat’ı tahrif edip, Hz.Muhammed’i tenkit etme gibi, Allah’ın dini hakkında söylemiş oldukları yalandır.¹²¹

“Kezib” kelimesiyle, dinlemenin kendisi kastedilmiştir. Yani, “sana iftira edip yalan söylemek için seni dinliyorlar.”¹²²

Kur’an-ı Kerim’de “kezib” kelimesi on yedi yerde geçmektedir.¹²³

¹¹⁶ Maide , 5\ 18.

¹¹⁷ Bakara, 2\111.

¹¹⁸ Razi, age, C.8, s.79.

¹¹⁹ Razi, age, aynı yer.

¹²⁰ Maide , 5\42.

¹²¹ Rami, age, C.9, s.72.

¹²² Razi, age, C.9, s.72-73.

¹²³ Al-i İmran, 3\75,78,94; Nisa, 4\50; Maide, 5\41,42,103; Yunus, 10\60,69; Yusuf, 12\18; Nahl, 16\62,105,116 (3 defa); Mücadele, 58\14; Saff, 61\7.

9. Muhezzebin

وَيَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

“ O gün vay yalanlayanların haline!”¹²⁴

Bu ayet, Murselat suresinin her bir bölümünün sonunda tekrarlanan bir ayettir. ويل kelimesi sözlükte keder, acı anlamlarına gelir. ل ile veya bitişlik zamire muzaf olduğunda; vay!.....e! şeklinde çevrilir.¹²⁵ Örneğin; [ويل لك] “ vay başına gelenlere” , “vay haline” diye tercüme edebiliriz. Dilimizde bu kelime, “vay,yazık” kelimeleri gibi kaygılı olma ve dehşete düşme durumlarında kullanılır.¹²⁶

“Mühezzebin\yalanlayanlar” kelimesi öncesinde geçen konuya göre anlam kazanmaktadır. Örneğin birinci geçtiği yerde hüküm gününü, ikincide suçlulara yapılacak azabı, üçüncüde Allah’ın ilmini ve gücünü, dördüncü de insanoğlunun muhtaç ve sınırlı bir güce sahip olduğunu, ilahi kudretin her şeyi kapladığını ve Allah’ın nimetini inkar manaları taşır.¹²⁷

1.3.2. Fiil Olarak Kullanımı

1.3.2.1. Sülası Kullanımı

1. Kezebû

انْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

“Bak kendilerine karşı nasıl yalan söylediler ve iftira edip durdukları şeyler (uydurma ilahları) onları nasıl yüzüstü bırakıp kayboluverdi.”¹²⁸

Kendilerine karşı yalan söyleyenler, müşriklerdir. Onlar, “ Putlara ibadet etmek bizi Allah’a yaklaştırır” diyerek yalan söylemişlerdir. Oysa onların bu düşünceleri hatadan ibarettir.¹²⁹

¹²⁴ Murselat, 77 \15.

¹²⁵ Mutçalı, Serdar, **Arapça- Türkçe Okul Sözlüğü**, Dağarcık Yay., 1997, s.604.

¹²⁶ Yazır, age, C.8, s.480.

¹²⁷ Yazır, age, aynı yer.

¹²⁸ En’am, 6\24.

¹²⁹ Kurtubi, age, C.6, s.402.

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ

“Kıyamet günü, Allah'a karşı yalan söyleyenleri görürsün, yüzleri kapkara kesilmiştir. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir yer mi yok!”¹³⁰

Ayette “kızb”, Allah’a yalan isnat etmek manasında kullanılmıştır.¹³¹ Allah’a ortak koşmak ve çocuk isnad etmek suretiyle O’na karşı yalan söylenmiştir.¹³²

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“ Bedevîlerden mazeret ileri sürenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah'a ve Resûlüne yalan söyleyenler ise (mazeret bile belirtmeden) oturup kaldılar. Onlardan kâfir olanlara elem dolu bir azap isabet edecektir.”¹³³

Savaştan geri kalanlar, iman konusunda Allah ve Resulüne yalan söyleyenlerdir. Bu kimseler savaşa katılmamalarından dolayı özür de beyan etmemişlerdir.¹³⁴

Kezebe fiili ayeti kerimede “muhalefet “ anlamında kullanılmıştır.¹³⁵

2.Kezebe

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ

“Kim, Allah'a karşı yalan uyduran ve kendisine geldiğinde, doğruyu (Kur'an'ı) yalanlayandan daha zalimdir? Cehennemde kafirler için kalacak bir yer mi yok!”¹³⁶

Ayette soru istifhamı inkaridir, olumsuzluk ifade eder. Sanki şöyle denmek istenmiştir: “Allah’a ortak ve oğul nisbet ederek O’na karşı yalan söyleyenden daha zalim kimse yoktur.”¹³⁷

“Doğruyu yalanlayan” ifadesindeki doğrudan kasıt Kur’an’ı Kerim’dir.¹³⁸

¹³⁰ Zümer, 39\60.

¹³¹ Dameğani, age, C.2, s.185.

¹³² Sabuni, age, C.5, s.328.

¹³³ Tevbe, 9\90.

¹³⁴ Sabuni, age, C.2, s.498.

¹³⁵ Nişaburi, Ebu Abdurrahman İsmail b. Ahmed , **Vucuhu'l- Kur'an**, Mecmeu'l- Buhusi'l-İslamiyye, İran trs., , s.496.

¹³⁶ Zümer , 39\32.

¹³⁷ Sabuni, age, C.5, s.316.

¹³⁸ Kurtubi, age, C.15, s.256.

مَا كَذَّبَ الْقَوَادُ مَا رَأَى

“Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı.”¹³⁹

Ayette sözkonusu edilen kişi Hz.Muhammeddir. Görülen ise Cebrail (as)’dır. Hz.Muhammed’in kalbi ,Cebraili gördüğünü yalanlamamıştır.¹⁴⁰

كذب fiili, جحد(inkar etmek) fiilinin anlamını taşımaktadır.¹⁴¹

“Kezebe” fiili Kur’an-ı Kerim’de iki yerde geçmektedir.¹⁴²

3.Küzibû

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

“Nihayet peygamberler ümitlerini kesecek hale gelip yalanlandıklarını düşündükleri sırada, onlara yardımımız geldi de, böylece dilediğimiz kimseler kurtuluşa erdirildi. Azabımız ise, suçlular topluluğundan geri çevrilemez.”¹⁴³

Peygamberler, nasihatlerinin işe yaramadığı şüphesiyle ümitsizliğe düşmüşlerdir. Onlar, iman etmeyen kavimlerin dedikleri gibi, vahiy sözlerinin yalan olduğunun açığa çıkacağı zannına kapılmışlardır.¹⁴⁴

4.Kezebet

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَّبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ

"Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir. O (Yûsuf) ise, doğru söyleyenlerdendir."¹⁴⁵

Yusuf (as)’ın suçsuz olup olmadığının tespiti için, Yusuf (as)’ın gömleği incelenmiştir. Eğer gömlek arkadan yırtılmışsa kadın suçlu bulunacak ve Yusuf (as)

¹³⁹ Necm , 53\11.

¹⁴⁰ Sabuni, age, C.6, s.201.

¹⁴¹ Dameğani, age, C.2, s.185.

¹⁴² Zümer, 39\32; Necm, 53\11.

¹⁴³ Yusuf , 12\110.

¹⁴⁴ Yazır, age, C.5, s.107.

¹⁴⁵ Yusuf , 12\27.

temize çıkacaktı.¹⁴⁶ Nitekim gömleğin incelenmesiyle Yusuf (as) suçsuz bulunmuştur. “Kezebe” fiili ayette asıl anlamında kullanılmıştır.

“ Kezebet”, Kur’an’da sadece Yusuf Suresi 27.ayette geçmektedir.

5.Yekzibûne

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

“Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır. Söyledikleri yalana karşılık da onlara elem dolu bir azap vardır.”¹⁴⁷ Ayeti Kerimede “kızb”, “nifak” manasındadır.¹⁴⁸

1.3.2.2. Mezid Olarak Kullanımı

1.Kezzebûküm

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِم مَنكُم نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

“(İlah edindikleriniz) söyledikleriniz konusunda sizi yalancı çıkardılar. Artık kendinizden azabı savmaya gücünüz yetmeyecek ve kendinize yardım da edemeyeceksiniz. Sizden kim de zulüm ve haksızlık ederse ona büyük bir azap tattırırız”.¹⁴⁹

Kafirlerle hitaben; “ilahlarımız” dedikleriniz sözleriyle sizi yalanladılar, denmiştir.¹⁵⁰

2.Kezzebe

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

“Kim Allah'a karşı yalan uydurandan, ya da onun âyetlerini yalanlayandan daha zalimdir? Şüphesiz ki, zalimler kurtuluşa eremez.”¹⁵¹

¹⁴⁶ Sabuni, age, C.3, s.153.

¹⁴⁷ Bakara, 2\10.

¹⁴⁸ Dameğani, age, C.2, s.185.

¹⁴⁹ Furkan , 25\19.

¹⁵⁰ Sabuni, age, C.4, s.256.

¹⁵¹ En'am , 6\21.

Delilleri olmadıkları halde Allah’a karşı yalan uydurmuşlardır.¹⁵² İnkâr edenlerin yalanladıkları Kur’an’ı Kerim ve mucizelerdir.¹⁵³

وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَّسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ

“ O (Kur'an) hak olduğu halde kavmin onu yalanladı. De ki: "Ben size vekil (sizden sorumlu) değilim."¹⁵⁴

“Onu yalanladı” ifadesindeki “onu” zamirinin neyi gösterdiği hususunda değişik görüşler bulunmaktadır:

1. Zamir bir önceki ayette geçen azaba işaret etmektedir. Yani, “o azap haktır, mutlaka onların başına gelecektir” demektir.

2. Zamir Kur’an’a racidir. Buna göre ayet,”o Kur’an, Allah katından indirilmiş bir kitap olması hususunda haktır” manasına gelir.

3. Zamir “ayetlerin iyi açıklanması”na yöneliktir. Mana şöyle olur: “O haktır. Çünkü onlar bu şeylerin delil olduklarını yalanlıyorlar.”¹⁵⁵

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ

“Artık, Allah'a karşı yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir? Şüphe yok ki (böyle) suçlular asla kurtuluşa ermezler.”¹⁵⁶

Allah’a karşı yalan uydurandan daha zalim birinin olmadığını vurgulamak için soru sorulmuştur. Böylelikle Kur’an’ı inkâr edenden, Allah’a yalan isnat edenden daha zalim kimsenin olmayacağı daha etkili bir şekilde ifade edilmiştir. Bazı alimlere göre; ayette geçen iftiracılarla müşrikler, ayetleri yalanlayanlarla da Ehl-i Kitap kastedilmiştir.¹⁵⁷

¹⁵² Zemahşeri, C.2, s.11.

¹⁵³ Kurtubi, age, C.6, s.401.

¹⁵⁴ En’am , 6\66.

¹⁵⁵ Razi age, C.9, s.487.

¹⁵⁶ Yunus, 10\17.

¹⁵⁷ Kurtubi, age, C.8, s.321.

“ Kezzebe” fiili Kur’an’da yirmi yedi kez geçmektedir.¹⁵⁸

3.Kezzebet

بَلَىٰ قَدْ جَاءَكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

“(Allah şöyle diyecek:) "Hayır, öyle değil! Âyetlerim sana geldi de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkarcılardan oldun." ¹⁵⁹

“Kezzebe” fiili ayette,“ ayetleri ve mucizeleri inkar etmek” anlamında kullanılmıştır.¹⁶⁰

“Kezzebet”, Kur’an’da on dört kez geçmektedir.¹⁶¹

4.Küzzibe

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رَسُولٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

“Eğer seni yalanladılarsa, senden önce açık delilleri, hikmetli sayfaları ve aydınlatıcı kitabı getiren peygamberler de yalanlanmıştı.”¹⁶²

Bu ayet, Hz.Muhammed’e teselli veren ayetlerdendir. Müşrikler, nübüvvet konusunda Hz.Peygamberi yalanlamışlardır. Bu durumun Hz.Peygambere özgü olmadığı, Peygamberlerin kavimleri tarafından birçok eziyete maruz kaldıkları mesajı ayetle Hz.Muhammed’e bildirilmiştir. Çünkü bir belanın, sıkıntının başkaları tarafından da yaşandığını bilmek insan için bir teselli kaynağıdır.¹⁶³

“Kezzebe ” fiili ayette “ inkar etmek” anlamındadır. Ayetleri yalan saymak, onları inkar etmek demektir.

“Küzzibe”, Kur’an’da iki yerde geçmektedir.¹⁶⁴

¹⁵⁸ En’am, 6\21,66,148,157; A’raf, 7\37; Yunus, 10\17,39; Hicr, 15\80; İsra, 17\59; Taha, 20\48,56; Furkan, 25\11; Şuara, 26\176; Ankebut, 29\18,68; Sebe, 34\45; Fatır, 35\25; Sad, 38\14; Zümer, 39\25,32; Kaf, 50\14; Mülk, 67\18; Kıyame, 75\32; Naziat, 79\21; Leyl, 92\9,16; Alak, 96\13.

¹⁵⁹ Zümer, 39\59.

¹⁶⁰ Kurtubi, age, C.15, s.273.

¹⁶¹ Hac, 22\42; Şuara, 26\105,123,141,160; Sad, 38\12; Mü’min, 40\5; Kaf, 50\12; Kamer, 54\9,18,23,33; Hakka,69\4; Şems, 91\11;

¹⁶² Ali İmran , 3\184.

¹⁶³ Razi, age, C.7, s.250.

¹⁶⁴ Al-i İmran, 3\184; Hac 22\44.

وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

“İbrahim'in kavmi ile Lût'un kavmi ve Medyen halkı da (yalanlamışlardı). Mûsâ da yalanlandı ve nihayet o inkarcılara mühlet verdim, sonra da onları yakalayiverdim. Beni inkar etmek nasılmış, (gördüler).”¹⁶⁵

Hacc suresinin 42-44 ayetleri Hz.Muhammed'e teselli için inmiştir. O'ndan önce gönderilen peygamberlerin de kavimleri tarafından yalanlandıkları ancak sabırları neticesinde kavimlerini doğru yola ilettikleri vurgulanmıştır. Hacc suresi 44.ayette de bu peygamberlerden Hz. Musa ve kavmi örnek verilmiştir. Hz.Musa'yı yalanlayanlar Firavun ve kavmidir.¹⁶⁶

5.Kezzebû

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشَّاهِدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

“Allah'a ve Peygamberlerine iman edenler var ya, işte onlar sıddıklar (sözü özü doğru kimseler) ve Allah katında şahitlerdir. Onların mükafatları ve nurları vardır. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; işte onlar cehennemliklerdir.”¹⁶⁷

Mü'min ve kafirin ahiretteki durumu ayette beyan edilmiştir. Kanaatimizce “kezzebe ” fiili “inkar etmek ” anlamına daha yakındır. Genelde “kezzebe” fiili kendisiyle birlikte kullanılan fiilin anlamına yakın bir anlam taşımaktadır.

6.Küzzibet

وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبْرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِن نَّبِيٍّ الْمُرْسَلِينَ

“Andolsun ki, senden önce de bir çok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihayet kendilerine

¹⁶⁵ Hac , 22\44.

¹⁶⁶ Kurtubi, age, C.12, s.73.

¹⁶⁷ Hadid , 57\19.

yardımlarımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur. Andolsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor”¹⁶⁸

Hız.Muhammed'e sabrı tavsiye eden bir ayetlerden biridir. Ondan önceki peygamberlerin yalanlandığı, alaya alındığı bildirilerek teselli verilmiştir.¹⁶⁹

7.Kezzabtum

قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ يَفْصِلُ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ
الْفَاصِلِينَ

“De ki: "Şüphesiz ben, Rabbinden (gelen) kesin bir belge üzereyim. Siz ise onu yalanladınız. Sizin acele istediğiniz azap benim elimde değil. Hüküm yalnızca Allah'a aittir. O, hakkı anlatır. O, hakkı batıldan ayırt edenlerin en hayırlısıdır.”¹⁷⁰

“Siz ise onu yalanladınız” ifadesindeki yalanlanan (inkar edilen) şeyin ne olduğuna dair farklı görüşler beyan edilmiştir. İnkâr edilen kimi alimlere göre Allah, kimilerine göre azap , kimilerine göre Kur'an'dır.¹⁷¹

8.Kezzebna

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ

“Onlar da şöyle derler: "Evet, bize bir uyarıcı gelmişti. Fakat biz onu yalanlamış ve ‘Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz' demiştik.”¹⁷²

“Kezzebe” fiili inkar etmek anlamındadır. Elmalılı, inkar edenlerin ateist değil de nübüvveti inkar eden deistler olduğunu belirtmiştir.¹⁷³

¹⁶⁸ En'am , 6\34.

¹⁶⁹ Sabuni, age, C.2,s.176.

¹⁷⁰ En'am, 6\57.

¹⁷¹ Kurtubi, age, C6, s.438.

¹⁷² Mülk, 67\9.

¹⁷³ Yazır, age, C.8, s.223.

9.Kezzebûke

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

“Eğer seni yalanladılarsa, senden önce açık delilleri, hikmetli sayfaları ve aydınlatıcı kitabı getiren peygamberler de yalanlanmıştı.”¹⁷⁴

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

“Eğer seni yalanlarsa, de ki: "Rabbiniz geniş rahmet sahibidir. (Bununla beraber) suçlu bir toplumdan onun azabı geri çevrilmez.”¹⁷⁵

Özellikle Yahudiler kastedilmiştir. Peygambere “eğer onlar kendilerine konan yasaklar ve haramlar konusunda seni yalanlar da bu haram kılma, ceza, tehdit yalandır derlerse, Rabbinin geniş rahmet sahibi olduğunu söyle” denmiştir.¹⁷⁶

Ayette, “kizb” yalanlama anlamındadır.

10.Kezzebûhû

فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَعْرَفْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ

“Derken kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber bulunanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar (vicdanları hakka kapalı) kör bir kavim idiler.”¹⁷⁷

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

“Andolsun, onlara içlerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Böylece zulmederlerken azap onları yakalayiverdi.”¹⁷⁸

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلٌّ مَّا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ

¹⁷⁴ Ali İmran, 3\184.

¹⁷⁵ En'am , 6\147.

¹⁷⁶ Yazır, age, C.3, s.535.

¹⁷⁷ Araf , 7\64.

¹⁷⁸ Nahl , 16\113.

“Sonra arka arkaya peygamberlerimizi gönderdik. Her ümmete kendi peygamberi geldikçe onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardından helak ettik ve onları birer ibretli hikaye yaptık. Artık inanmayan bir kavim Allah'ın rahmetinden uzak olsun!”¹⁷⁹

Hangi ümmete peygamber gelmişse, her defasında yalanlanmışır. Buradan yalanlayan kavimlerin, kendilerinden önceki peygamberini yalanlayan kavmin izinden gittiğini anlamaktayız.

11.Kezzebûhuma

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ

“Böylece ikisini de yalanladılar, bu yüzden de helak edilenlerden oldular.”¹⁸⁰

Yalanlanan iki kişi, Hz.Musa ve Hz.Harundur. Yalanlayan kavim İsrailoğullarıdır.¹⁸¹

12.Kezzebûni

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونَ

“(Nûh), "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!" dedi.”¹⁸²

Hz.Nuh'un, bütün ısrarlarına rağmen kendisine iman etmeyen kavmi karşısında yaptığı duadır.¹⁸³ Ayet-i Kerime yalanlayanların bağnaz tutumlarına dair ip ucu vermektedir.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُون

“Nûh şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kavmim beni yalanladı.”¹⁸⁴

¹⁷⁹ Mü'minun ,23\44.

¹⁸⁰ Mü'minun , 23\48.

¹⁸¹ Zemahşeri, age, C.3, s.184.

¹⁸² Müminun , 23\26.

¹⁸³ Sabuni,age, C.4,s.163.

¹⁸⁴ Şuara, 26\17.

13. Yukezzibuke

وَأِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ

“Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarılarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı.”¹⁸⁵

Hız.Muhammed, kavmi tarafından yalanlama ve benzeri kötülüklerle karşılaşınca, kendisine ve müminlere yapılanlar hususunda sabretmesi için teselli mahiyetinde bu ayet indirilmiştir. Hacc suresinin 40-46 ayetlerinde tekzib edilen peygamberlerden birkaçının ismi sayılarak, onların da bu sıkıntıları çektikleri bildirilmiştir.¹⁸⁶

14.Yukezzibu

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالذِّينِ

“(Ey insan!) Böyle iken, hangi şey sana hesap ve cezayı yalanlatıyor?”¹⁸⁷

İltifat yoluyla insana hitap edilmiştir. Ayeti siyak, sibak bağlamında ele aldığımızda insana, güzel yaratılma, iman edenleri mükafatlandırma vs. gibi ecirler verilmişken üstelik bunlar kesin delillerle sabitken hesap ve cezayı yalanlamanın ne kadar mesnetsiz bir şey olduğu mesajı verilmiştir.¹⁸⁸

15.Yukezzibûne

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ

“Daha doğrusu, inkar edenler (Kur'an'ı) yalanlıyorlar.”¹⁸⁹

“ Kezzebe” fili inkar etmek anlamındadır. İnkâr edilen Kur'an ve ahirettir.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Hac , 22\42.

¹⁸⁶ Razi, age, C.16, s.325.

¹⁸⁷ Tin , 95\7.

¹⁸⁸ Yazır, age, C.9, s.315.

¹⁸⁹ İnşikak 84\22

¹⁹⁰ Yazır, age, C.9, s.91.

16.Yukezzibûni

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُون

“ Musa, şöyle dedi: “Ey Rabbim! Muhakkak ki ben, beni yalanlamalarından korkuyorum.”¹⁹¹

Kur'an'ı Kerimde, “kizb” kavramıyla ilgili ayetlerin konusunu, genelde kavimlerin peygamberlerini yalanlaması, onların getirdiklerini inkar etmeleri oluşturur. Bu ayette de Hz. Musa kavmi tarafından yalanlanmaktan korktuğunu açıkça dile getirmiştir.

17. Tukezziban

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

“ O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?”¹⁹²

Âlâ, lutuflar ve nimetler anlamına gelir. Müfredi الی \ الی \ الی \ ویالوء (ilyun) (ille) (elle) (ya elevun) şeklindedir.

Nimeti yalanlamak, inkar ile nankörlük etmektir.¹⁹³ Elmalılı, nimeti yalanlamanın üç şekilde olabileceğini ifade ediyor. İnkâr ya nimetin aslını, ya nimeti verenî ya da hem nimeti hem de verenî şeklinde ortaya çıkabilmektedir.¹⁹⁴

Ayeti Kerimedeki hitap, insanlara ve cinleredir. Delili ise “en’am” kelimesidir. Çünkü bu kelime insan ve cinleri ortak adıdır.¹⁹⁵ Bunun dışında konuyla ilgili farklı yorumlar da bulunmaktadır. Hitabın kalp ve dile olduğu bu yorumlardan biridir. “Yalanlama” münafıklarda kalp, inatçılarda dil ile olur. Yani “yalanlama” ya kalp ya da dil ile olur. Böylelikle Allah(cc) sanki, “Ey kalp ve dil, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz” demek istemiştir. Çünkü verilen nimetler yalanlanamayacak seviyeye ulaşmıştır.¹⁹⁶

¹⁹¹ Şuara 26\12

¹⁹² Rahman, 55 \13.

¹⁹³ Yazır, age, C.7, s.369.

¹⁹⁴ Yazır, age, aynı yer.

¹⁹⁵ Neseî, age, C.4, s.208-209.

¹⁹⁶ Razi, age, C.21, s.83.

Yalanlayanlar, Allah'ın Peygamberini ve Kur'an-ı Kerim'i yalanlamıştır. Onlara hitaben, “ Bu iki konuyu yalanlayanlar! Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz” denmek istenmiştir. Gerek peygamberliğin gerekse Kur'an-ı kerimin delilleri şüphe kaldırmayacak açıklıktadır.¹⁹⁷

Bu ayet, Rahman suresinde otuz bir defa tekrarlanan bir ayettir. Tekrarın amacı ayeti iyice anlatmak, zihinlere kazımadır.¹⁹⁸ Bunlardan sekizi yaratılış, dünya ve ahirete dair konuların ardından; yedi tanesi de cehennem ile ilgili nasihatlerin ardından zikredilmiştir.¹⁹⁹

“Kizb”, Kur'an'da şu vasıflarla birlikte kullanılmıştır: müsrif-kezzab, kezzab-eşir, kazib-keffar.

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

Firavun ailesinden, imanını gizlemekte olan mü'min bir adam şöyle dedi: "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Halbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirdi. Eğer yalancı ise, yalanı kendi aleyhinedir. Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancılık eden kimseyi doğru yola erdirmez."²⁰⁰

أَلْقَى الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌّ

"Bizim aramızdan vahiy ona mı verildi? Hayır o, yalancının, şımarığın biridir."²⁰¹

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

“İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır. Onu bırakıp da başka dostlar edinenler, "Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar.

¹⁹⁷ Razi, age, C.21, s.84.

¹⁹⁸ Razi, age, C.21, s.85.

¹⁹⁹ Yazır, age, C.7, s.391.

²⁰⁰ Mü'minun, 40\28.

²⁰¹ Kamer 54\25.

Şüphesiz Allah ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.”²⁰²

Kezzab-eşir tamlamasında özellikle Hz. Salih kavmi anlatılmaktadır. Salih kavminin azgınları da peygamberlerini “kezzab-eşir” diye nitelendirmişler

Kur’an-ı Kerim’de “kizb” aslî manası dışında; nifak, Allah’a yalan isnat etmek, kazf, ret ve bile bile inkar etmek anlamlarında da kullanılmıştır.²⁰³

1.4. “Kizb” İle İlgili Diğer Kavramlar

Bu başlık altında “kizb” kavramının eş ve zıt anlamlı kelimelerini vermeye çalışacağız.

1.4.1. “Kizb” Kavramına Yakın Kelimeler

1.4.1.1. Kizb’in Anlam Alanına Birinci Dereceden Giren Kelimeler

خرص(Hars): Zan, tahmin , yalan²⁰⁴, nehir engeli²⁰⁵ manalarını ihtiva eder. خرص fiilinin mastarıdır. خرص fiili de, yalan söylemek, kesin olmayan çoğunlukla da yanlış olan bir görüş ile bir iş yapmak, yahut söz söylemek anlamındadır. Hars kökünden türemiş olan Harras kelimesi, kehanette bulunan büyük yalancı (kezzap) anlamında geçmektedir.²⁰⁶ Kur’an’da bu fiil ‘tekzib’ ile aynı anlamda kullanılmaktadır.²⁰⁷

وَأِنْ تُطِيعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

“Eğer yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar ancak zanna uyuyorlar ve onlar sadece yalan uyduruyorlar.”²⁰⁸

Kendi takdirlerine göre karar veriyorlar. Allah şunu helal, şunu haram kıldı diyerek yalan söylüyorlar.²⁰⁹

²⁰² Zümer 39\3.

²⁰³ Dameğani, age, C.2, s.185.

²⁰⁴ İbn Manzur, age, C.4, s.61-62.

²⁰⁵ Firuzabadi, age, s.795.

²⁰⁶ İzutsu, Toshihiko, **Kur’an’da Dini ve Ahlâkî Kavramlar**, Türkçesi: Selahattin Ayaz, Pınar Yay., İstanbul 1997, s.182.

²⁰⁷ İzutsu, age, s.182.

²⁰⁸ En’am, 6\116.

²⁰⁹ Zemahşeri, age, C.2, s.58.

Ayette geçen, “yehrusun” kelimesinin kökü olan “el-hars” yalan ve tahmin demektir.²¹⁰

إفك (İfk): Yalan²¹¹, iftira²¹², olmamış bir şeyi yakıştıрма²¹³ manasındadır. Bu kelime kizbin yalan söyleme ögesini açıklamaktadır.²¹⁴

لَوْ لَأِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ

“Bu iftirayı işittiğiniz zaman, iman eden erkek ve kadınlar, kendi (din kardeş)leri hakkında iyi zan besleyip de, "Bu apaçık bir iftiradır" deselerdi ya!”²¹⁵

Said b. Cübeyr'den gelen rivayette o şöyle demiştir: “Kur'an'ı Kerim'de geçen bütün ifk kelimesi ‘kizb’ manasındadır.”²¹⁶ Birbirlerine yakın anlamlı olmakla birlikte “kizb” ve “ifk” arasındaki farklılık bulunmaktadır. Tekzib, başkasının getirdiği hakikat için ‘yalandır’ demek, iftira ise bir yalan icat etmektir.²¹⁷ İfk, kizbin daha çirkin halidir.

زور (Zur) : Yalan, batıl, töhmet anlamlarında kullanılmıştır.²¹⁸ Aslen Farsça bir kelime olup, kuvvet anlamına da gelmektedir.²¹⁹

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحْلَتْ لَكُمْ الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

“Bu böyle. Kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse bu Rabbi katında kendisi için bir hayırdır. Haramlığı size okunanların (bildirilenlerin) dışında bütün hayvanlar size helal kılındı. Artık putlara tapma pisliğinden kaçının, yalan sözden kaçının.”²²⁰

بهتان (Buhtan) : İftira,²²¹ duyanın çirkinliğine şaşırp kaldığı yalan²²² manalarına gelir. بهت fiilinin mastarıdır.

²¹⁰ Tabatabai, Muhammed Hüseyin, *el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an*, Kevser yay, İstanbul 2003,c.7,s.477.

²¹¹ Muhammed er-Razi, age, s.19.

²¹² İbrahim Mustafa vd, age,s.21.

²¹³ İsfahani, age, s.28.

²¹⁴ Coşkun, İbrahim, *İslam Düşüncesinde İnkâr Problemi*, Tekin Kitabevi, Konya trs , s.53.

²¹⁵ Nur, 24\12.

²¹⁶ Suyuti, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru İbn Kesir, Dimeşk 2002, C.1, s.457,

²¹⁷ İzutsu, age, s.228.

²¹⁸ İbn Manzur, age, C.6, s.113.

²¹⁹ Ebu Hilal el-Askeri, *el-Furuku'l-Luğaviyye*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut trs, s.34.

²²⁰ Hacc, 22\30.

²²¹ İbn Manzur, age, C.1, s.513.

²²² İsfahani, age, s.73.

وَلَوْ لَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ

“Bu iftirayı işittiğiniz vakit, "Böyle sözleri ağızımıza almamız bize yaraşmaz. Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah'ım! Bu çok büyük bir iftiradır" deseydiniz ya!”²²³

1.4.1.2. “Kizb” in Anlam Alanına İkinci Dereceden Giren Kelimeler

“**Muhal**” (محال) : Gerçekleşmesi imkansız olan, olmayacak imkansız anlamına gelir.²²⁴ Dün kalkacağım. Yarın su içtim, (aynı anda) cisim hem siyahtır, hem beyazdır örneklerinde olduğu gibi. Bununla birlikte kizb ve muhal kelimeleri arasında bazı farklar vardır. Kizb, haber sigasıyla olur. Muhal ise farklı sigalarda gelebilir.²²⁵ Haber sigasıyla gelen muhal cümleye şu örnek verilebilir: (Aynı nesne için) Güzeldir, çirkindir demek. Temenni sigasına örnek: Keşke şu an hem Basra’da hem Mekke’de olsaydım. Nehy sigasına örnek : Geçen yıl Zeyd’le karşılaşma. Emir şeklinde : Dün Zeyd’den kaç. Başka bir farklılık da kelimelerin karşıt anlamlarının farklı olmasıdır. Muhalin zıddı, mustakim kelimesidir. Kizbin zıddı ise, sıdk kelimesidir.

Kelam alimleri ise ‘kizb’ ve ‘muhal’ kelimelerine dair üç farklı görüş beyan etmişlerdir:

1. Kizb ve muhal kelimeleri birbirinin tam karşılığı değildir.

2. Kizb ve muhal kelimeleri birbirinin tam karşılığıdır. Birbirinin yerine kullanılabilir.

3. Kizb, muhal değildir ancak muhalin tümü kizbdır.²²⁶

Mümteni’ (ممتنع) : Kabul etmeyen ²²⁷ anlamına gelir. علي harfi ceriyle kullanıldığında ‘erişilmez, imkansız’ manasını alır.

Muhalin oluşumu ve tasavvuru mümkün değildir. Aynı durumda bir nesneye ‘ hem siyahtır, hem beyazdır’ dememiz muhaldır. Adem veya yokluk muhalin mahiyetinin gereğidir. Mümtenin ise oluşumu mümkün değilken, tasavvuru

²²³ Nur, 24\16.

²²⁴ İbrahim Mustafa vd., age, s.210.

²²⁵ İbn Hilal el-Askeri, **el- Furuku’l-Luğaviyye**, Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, Beyrut trs, s.31.

²²⁶ El- Eş’ari, Ebu’l-Hasan , **Makalatu’l-İslamiyyin**, Mektebetu’n-Nehzatu’l-Mısriyye, Kahire 1969, C.2, s.76.

²²⁷ Firuzabadi, age, s.988.

mümkündür.²²⁸ Örneğin; Adam ebedi yaşadı. Bu cümle mümtenedir. Çünkü insanlar fanidir. Bununla birlikte böyle bir durumu tasavvur etmek mümkündür.²²⁹

متناقض (Mutenakız): Kelimenin kökü نقض fiilidir. Binayı, herhangi bir yapıyı yıkmak; anlaşmayı bozmak, ihlal etmek²³⁰ manalarına gelir. نقض الحبل أو الغزل (İp yumağını çözdü) şeklinde kullanılmıştır.²³¹ Yumağı çözme anlamında Kur'an-ı Kerim'de kullanılmıştır.²³² Mütenakız, çelişkili demektir.²³³

Mutenakızda imkansızlık yoktur. Söylenen şey doğru olabilir. Mesela, biri söz söylese ardından o söze aykırı bir cümle kursa, kişinin sözünde zıtlık olur.²³⁴ Burada yalandan ziyade, son söylenen ilk söylenenin zıddıdır. Çünkü doğru olan imkansız olmaz. Muhalde imkansızlık söz konusudur ve mütenakızla arasındaki fark budur.

تضاد (Tezad) : Kelimenin kökü, ضاد (zadde) fiilidir. Aksi olmak, zıtlaşmak²³⁵ demektir. Tezad, iki şeyin birbirine zıt olmasıdır.²³⁶ Siyah-Beyaz, hayır-şer tezad kavramına örnek olarak verilebilir.

Tezadla mütenakız arasında bir farklılık bulunmaktadır. Tenakuz, sözlerde olur. Tezad ise fiillerde olur. .

1.4.1.3. “Kizb” in Anlam Alanına Dolaylı Giren Kelimeler

انكار (İnkâr): Sözlükte reddetme, kabul etmeme²³⁷ anlamlarına gelir. İrfanın zıddıdır.²³⁸

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أَشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبٌ

“Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen Kur'an ile sevinirler. Fakat (senin aleyhinde olan) gruplardan onun bir kısmını inkar edenler de vardır. De ki: "Ben

²²⁸ El- Askeri, age, s.31.

²²⁹ El-Askeri, age, aynı yer.

²³⁰ İsfahani, age, s.505.

²³¹ İbrahim Mustafa vd, age, s.947.

²³² Nahl 16 \92

²³³ İbrahim Mustafa vd, age, aynı yer.

²³⁴ El-Askeri, age, aynı yer

²³⁵ İsfahani, age, s.296.

²³⁶ İbrahim Mustafa vd, age, s.536.

²³⁷ İbn Manzur, age, C.14, s.281

²³⁸ İsfahani, age, s.507.

ancak Allah'a kulluk etmek ve O'na ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve dönüşüm de yalnız O'nadır." ²³⁹

Peygambere düşmanlık edenler, tahrif edilmemiş kitaplarında yer alan kıssaları, bazı hükümleri vs.yi inkar etmiyorlardı. Onlar İslam'ı ve Rasulullah'ı inkar ediyorlardı.²⁴⁰

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ

“ Onlar, Allah'ın nimetini bilirler, sonra da inkâr ederler. Onların çoğu kâfirlerdir.”²⁴¹

Nimetlerin Allah'tan olduğunu bilirler Ancak nimetlerin verilişini ilahlarının şefaatiyle ilişkilendirirler. Bazı alimlere göre ayette geçen “Allah'ın nimetlerinden” kasıt, Hz.Muhammed'in peygamberliğidir. Hz.Muhammed'in peygamberliğini inatlarından ötürü inkar ederler.²⁴²

جد (Cehd-Cuhud) : جد fiilinin mastarıdır. Bu fiili hayrın azlığını ifade eder.²⁴³ Cehd, ikrarın zıddı olup, bilerek inkar etme anlamındadır. عام جاحدون (Amun cahidun) Araplarda meşhur bir tabirdir. Yağmuru az geliri kıt yıllar için kullanılır.²⁴⁴ Kur'an'da türevleriyle birlikte on iki yerde geçen bu kelime, daha çok Allah'ın ayetlerini inkar sadedinde geçer.²⁴⁵

Cehd, inkardan daha özel bir kavramdır. Cehd, bile bile yapılan inkardır. İnkâr ise bilerek veya bilmeyerek olur.²⁴⁶ Kızb ile cehd arasındaki fark, kızb'in hem inkarda hem de inkar dışında kullanılmış olmasıdır. Cehd ise inkarı ifade için kullanılmıştır.²⁴⁷

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزَنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

²³⁹ Rad, 132\36.

²⁴⁰ Zemahşeri, age, C.2, s.512.

²⁴¹ Nahl, 16\83.

²⁴² Zemahşeri, age, C.2, s.602.

²⁴³ İbn Manzur, age, C.2, s.182.

²⁴⁴ İbn Manzur, age, aynı yer.

²⁴⁵ Coşkun, İbrahim, age, s.224.

²⁴⁶ El-Askeri,age, s.33

²⁴⁷ El-Askeri,age, s.34.

“Ey Muhammed! Biz çok iyi biliyoruz ki söyledikleri elbette seni incitiyor. Onlar gerçekte seni yalanlamıyorlar; fakat o zalimler Allah'ın âyetlerini inadına inkâr ediyorlar.”²⁴⁸

Zur zahire uygun, insanlarda doğruymuş zannını uyandıran bir yalan çeşididir. Buhtan ise kişinin hoşlanmadığı şeyle karşılaşmasıdır.²⁴⁹

ظلم (Zulm) : ظلم fiilinin mastarıdır. Bir şeyi kendine ait olan yerin dışına koyma²⁵⁰ anlamına gelir. ظلم الارض ‘yere zulmetti’ denilir.²⁵¹ Bu cümleyle aslen ‘kazılmaması gereken yerin kazıldığı’ kastedilmiştir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا

“İnkâr edenler, "Bu Kur'an, Muhammed'in uydurduğu bir yalandan başka bir şey değildir. Başka bir topluluk da bu konuda ona yardım etmiştir" dediler. Böylece onlar haksız ve asılsız bir söz uydurdular.”²⁵²

Görüldüğü gibi bu ayette yalan ortak noktasında buluşan dört tane kelime kullanılmıştır. Bunlardan ilk ikisi olan “ İfk” ve “iftira”yı, kafirler Hz.Peygambere nisbet etmişlerdir. Bu nisbetleri sebebiyle de Allah onlara “zulüm” ve “zur” isnadında bulunmuştur. Ayette geçen جَاءُوا fiili ya ba harfi ceriyle meful almış ya da (atu) اثُوا fiili manasında kullanılmıştır. Birinci ihtimale göre harfi cer olan be hazfedilmiş ve mahalli olan irab ortaya çıkmıştır.²⁵³

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

“Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir? İşte bunlar, Rablerine arz edilecekler ve şâhitler de, "Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır" diyeceklerdir. Biliniz ki, Allah'ın lâneti zalimler üzerinedir.”²⁵⁴

²⁴⁸ En'am, 6\33.

²⁴⁹ El-Askeri, age, s.34.

²⁵⁰ Firuzabadi, age, s.1464.

²⁵¹ İbrahim Mustafa vd, age,s.577.

²⁵² Furkan, 25\4.

²⁵³ Bkz. Nahhas, **İrabu'l-Kur'an**, C.3, s.152.

²⁵⁴ Hud, 11 \ 18.

İnkâr edenler, Allah'ın çocuk ve ortak edindiğini iddia ederek O'na iftirada bulunmuşlardır. Bunların yalancı olduklarına tanıklık edenler; melekler ve peygamberlerden bir gruptur. Allah'ın lanetini hak eden zalimler, O'na iftirada bulunan yalancılarıdır.²⁵⁵

Ayette geçen ظالمون kelimesi كاذبون kelimesiyle aynı anlamdadır. Yalan, bir şeyi aslına aykırı haber vermekse, zulüm de bir şeyi kendine ait olan yerin dışına koymaktır. Yalanın ve zulmün merkezinde bir şeyin aslını değiştirme bulunmaktadır. Bu yönüyle iki kelime birbirine yakındır. Nitekim ayeti kerimede bunu görmekteyiz.

كُفْر (Küfr) : Küfr, kefera fiilinin mastarıdır. Sözlük anlamı bir şeyi örtmektir. Kalbindeki inancı örten kişiye “kafir” bu nedenle denmiştir. Tohumu toprağa gömdüğü için çiftçiye de “kafir” denmiştir. Ayrıca imanın zıddı olarak ‘tekzib’ ve ‘inkar’ manalarında kullanılmıştır.²⁵⁶

وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قُلْ أَفَأَنْبَأَكُمْ بَشَرًا مِّنْ ذَلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبَشَرِ الْمَصِيرُ

“Kendilerine âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman o kafirlerin yüz ifadelerinden inkarlarını anlarsın. Neredeyse, kendilerine âyetlerimizi okuyanlara hışımla saldıracaklar. De ki: "Şimdi size bu durumdan daha beterini haber vereyim mi: Ateş... Allah onu kafirlere vaad etti. Ne kötü varış yeridir orası!"²⁵⁷

İnsan, hayatının her alanında verdiği nimete karşı Allah'a minnet besleme görevini üstlenmiştir. Kafir, bütün bu lütuflara rağmen hiçbir minnettarlık ifadesi taşımayan kişidir.²⁵⁸ Bu nankörlük yönü kendini ‘tekzib’de göstermektedir. Kafir, nankörlüğünü Allah'ı, O'nun Rasulunu, Rasulunun getirdiğini yalanlamayla ortaya koymaktadır.

²⁵⁵ Neseî, age, C.2, s.184.

²⁵⁶ İbn Manzûr, age, C.16, s.118.

²⁵⁷ Hacc, 22/72.

²⁵⁸ İzutsu, Toshihiko, age, s.166.

1.4.2. “Kizb” Kavramının Zıt Anlamlıları

صدق(Sıdk) : Sözün muhtevayla uyuşması, kişinin sözünün, fiiliyle paralellik arz etmesidir.²⁵⁹ Kizb kavramının zıddıdır.²⁶⁰

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصَّدْقِ إِذْ جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ

“Kim, Allah'a karşı yalan uyduran ve kendisine geldiğinde, doğruyu (Kur'an'ı) yalanlayandan daha zalimdir? Cehennemde kafirler için kalacak bir yer mi yok?”²⁶¹

حق (Hakk) : Uygunluk,denk gelmek²⁶²manasına gelir. Kelimenin asıl manası ‘ bir şeyin üzerine yada içine hakketmek, oymak’tır. Uygunluk, muvafakat anlamları ise dillilerce kullanılmıştır.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ

“Allah bir sivrisineği, ondan daha da ötesi bir varlığı örnek olarak vermekten çekinmez. İman edenler onun, Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler. Küfre saplananlar ise, "Allah örnek olarak bununla neyi kastetmiştir?" derler. (Allah) onunla bir çoklarını saptırır, bir çoklarını da doğru yola iletir. Onunla ancak fasıkları saptırır.”²⁶³

Rağıb el-İsfahani, ‘hakk’ kavramını dört gruba ayırıyor:

1. Bir şeyi gerektiği gibi yapan anlamında hakk.Bazı alimlere göre bu anlamda hakk ‘Allah’tır.
2. Hikmetin gerekliliğine göre olan hakk. Allah’ın bütün fiilleri bu manada haktır.
3. İtikadın aslına uygun olması anlamında hakk. Kişinin cennet, cehennem, diriliş hakkında itikadı bu gruba örnektir.

²⁵⁹ İsfahani, age, s.280.

²⁶⁰ İbn Manzur, age, C.7, s.308.

²⁶¹ Zümer, 39\32.

²⁶² İsfahani, age, s.132.

²⁶³ Bakara, 2\26.

4. Söz ile fiilin , zaman, şartlar ve miktar açısından gerektiği gibi olması manasında hakk.²⁶⁴

Hakk kavramı, sıdk kavramından daha geneldir.²⁶⁵

1.5. Diğer İlimlerde “ Kizb” Kavramı

1.5.1. Hadis İlminde “Kizb” Kavramı

Hadis ilminde ‘kizb’, ravinin adalet sıfatına sahip olmadığını gösteren bir terimdir.²⁶⁶ Sözlükte “ bilerek yahut bilmeyerek bir şey veya olay hakkında olduğundan farklı haber vermek” anlamına gelen ‘kizb’, hadis ilminde bir söz, fiil, takrir veya sıfatın kasten uydurulup, Hz. Peygamber (sav)’e isnat edilmesini, ravinin bir hocadan duymadığı hadisi duyduğunu söylemesini, hadisin isnadını değiştirmesini, hocasına ait olmayan bazı rivayetleri ona nisbet etmesini, hocasının rivayetlerine başka rivayetler sokuşturmasını ifade eder .²⁶⁷ Adaletle ilgili beş cerh sebebinden birincisi ve en ağırıdır.²⁶⁸ Hadis ilminde ‘kizb’ kavramını daha iyi kavramak için ‘cerh’ ve ‘ta’dil’ kelimelerinin bu ilimdeki ıstılahi manalarını bilmemiz gerekir.

Cerh ve Ta’dil, hadis rivayet edenlerin, rivayetlerine güvenilir (sikâ) veya güvenilmez olduklarının açığa çıkarılmasıdır. Hadislerin sağlıklı bir şekilde intikali için, öncelikle ravilerin güvenilir olup olmadıklarını tespit etmek gerekir. Tespit şu şekilde olur: “Cerh ve ta’dil alimleri ravilerin kimliklerini, hadis rivayet kaidelerine bağlılıklarını, rivayet ettikleri hadisleri hıfz ve başkalarına nakletmedeki dikkat ve itinalarını , nihayet İslam Dininin emir ve yasaklarına riayet derecelerini titiz ve tarafsız bir tenkit sonucu rivayetleri makbul görülenlerle görülmeyenler şeklinde ayırmışlardır.”²⁶⁹

Alimlerin, hadisler üzerindeki hassasiyetlerinin sebebi; hadisleri yalandan korumak içindir. Aksi durumda bu alanda yapılan en küçük bir suistimal dinin yara almasına sebep olacaktır. Bu nedenler göz önünde bulundurularak, tek hadiste dahi

²⁶⁴ İsfahani, age, s.132.

²⁶⁵ El-Askeri, age, s.34.

²⁶⁶ TDV İslam Ansiklopedisi , Kutlu ,Emin Aşık, “Kizb” Maddesi, TDV Yay., Ankara 2002, C.26,s.126.

²⁶⁷ TDV İslam Ansiklopedisi, Aynı yer.

²⁶⁸ Mücteba Uğur, **Hadis Terimleri Sözlüğü**, TDV Yay, Ankara 1992, s.187.

²⁶⁹ Mücteba Uğur, **Hadis İlimleri Edebiyatı**, TDV Yay., Ankara 1996

yalanı tespit edilen raviden hadis rivayet edilmez.²⁷⁰ Bunlar “Kezzab” , “ vadda”, “ekzebu’n-nas”, “ruknu’l-kizb”, “ileyhi münteha fi’l-vad” gibi terimlerle nitelendirilmiş , rivayetleri uydurma muamelesi görmüştür.²⁷¹

Hadis ilminde konumuzla ilgili iki kavram bulunmaktadır. Bunlar “ kizbu’r-ravi” ve “ittihamu’r-ravi bi’l-kizb” kavramlarıdır. Kizbu’r-ravi, Hz.Peygamber (sav)’in söylemediği bir sözü O’na isnadla rivayet etmektir.²⁷² İttihamu’r-ravi bi’l-kizb ise ravinin yalancılıkla itham edilmesidir.²⁷³ Bu kimselerin rivayetine itibar edilmez, rivayetleri ‘ metruk ya da matruh’ adını alır ve kendisi ‘ muttehumun bi’l-kizb , metruk, metruku’l-hadis, muttefekun ala terkîh’ gibi terimlerle cerh edilir.²⁷⁴

1.5.2. Kelam İlminde “Kizb” Kavramı

Kelam ilminde ‘kizb’ kavramı, büyük günahlar ve tekfir meselesi başlığı altında ele alınmıştır. Konuyu iyi anlamak için öncelikle büyük günah kavramından neyin kastedildiğini tespit etmemiz gerekir.

Büyük günah (el-Kebire), toplumda büyük fesada sebep olan, bu sebeple dinen büyük cezayı gerektiren kötü bir fiil, çirkin bir davranıştır.²⁷⁵ İşlenen suçun büyük günah olup olmadığının tespiti ve bu günaha karşı verilecek ceza, İslam dininin bildirdiği kesin ve açık dini delillerle bilinir.²⁷⁶

Büyük günahların tespiti noktasında ittifak edilen husus; büyük günahların iki kısım olduğudur. Birinci kısım, şirktir. “ Mutlak Kebire” diye adlandırılır. İkincisi şirkten daha aşağı derecede olan büyük günahlardır. Bunlar dokuz tanedir: 1-Adam öldürmek, 2-Zina, 3-Ana-babaya itaatsizlik, 4-Yalancı şahitlik, 5-Büyücülük, 6-Yetim malı yemek, 7-Faiz yemek, 8-Harpten kaçmak, 9-Mümin, namuslu kadınlara iftira etmek.²⁷⁷ Görüldüğü gibi büyük günahlar arasında yalancı şahitlik deyer almıştır. Enes b.Malik şöyle diyor: “ Rasulullah (sav), büyük günahlardan söz etti ve şöyle buyurdu: “

²⁷⁰ Mücteba Uğur, **Hadis Terimleri Sözlüğü**, s.187.

²⁷¹ Çakan ,İsmail Lütfi, **Hadis Usûlü**, MÜİF Yay., İstanbul 2005, s.93-94.

²⁷² Koçyiğit, Talat, **Hadis Usûl**,TDV Yay., İstanbul 2005, s.93-94.

²⁷³ Koçyiğit, ,age, s.86.

²⁷⁴ Çakan ,İsmail Lütfi, age, s.94.

²⁷⁵ Aydın, Ali Arslan, **İslam’da İman ve Esasları**, Seha Neşriyat, İstanbul 1995, s.51.

²⁷⁶ Aydın, Ali Arslan, age, aynı yer.

²⁷⁷ İrfan, Abdulhamit, **İslam’da İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları**, (Türkçeye Çeviren: Saim Yeprem), Marifet Yay., İstanbul 1983, s.105.

(Bunlar) Allah’a ortak koşmak, anne-babaya isyankarlık etmek ve bir can öldürmektir.” Bunları saydıktan sonra da şöyle buyurdu : “Size büyük günahların en büyüğünü söyleyeyim mi? Yalan söz söylemektir.” Yahut “ yalan yere şahitlik etmektir” diye buyurdu.²⁷⁸

Çalışmamız tefsir alanında olduğu için burada büyük günah işleyenlerin durumunu tartışmaktan ziyade mezheplerin bu konudaki görüşlerini özet halinde vermekle yetineceğiz.

Ehl-i Sünnete göre; küfürden başka günah işleyen kimse ne kafir ne de münafık olur. Şayet tövbe etmeden ölürse, Allah Teala’ya bir şefaattçinin şefaatiyle veya kendi lütfu keremiyle onu affeder. Bunlar da olmazsa işlediğı suç miktarınca cezalandırdıktan sonra o kişiyi mutlaka cennetine sokar.²⁷⁹

Haricilere göre; büyük günah işleyen kimse kafirdir.²⁸⁰

Mutezile’ye göre; büyük günah işleyen kimse imandan çıkar fakat küfre girmez. Tövbe etmeden öldüğü takdirde ebedi olarak cehennemde kalır.²⁸¹

Mürcie’ye göre; Küfür halinde sevabın bir faydası olmadığı gibi iman var olması durumunda işlenen günahın zararı olmaz.²⁸²

Ezarika’ya göre; bu kimse putperesttir. Zeydiyye’ye göre ise Allah’ın nimetlerine karşı kafir olmuştur.²⁸³

1.5.3. Ahlak Felsefesinde “ Kızb” Kavramı

Kızb, “Sıdk”ın zıddıdır.Vakıaya uygun olmayan söz söylemektir. Kızb, çirkin görülen şeyler arasında sayılmıştır.²⁸⁴ Gerek hadisi şeriflerde gerekse ayeti kerimelerde yalanın ne denli kötü bir vasıf olduğuna işaret edilmiştir.

²⁷⁸ Buhari, k.tefsir, Allaha ortak koşmayın babı , Müslim, Kitabul iman 37.

²⁷⁹ Sabuni, Nureddin, **Maturiddiye Akaidi**, (Tercüme Eden: Bekir Topaloğlu) , DİB Yay., trs by, s.167.

²⁸⁰ Razi, Fahreddin, **Kelama Giriş** (el-muhassal), (Çev:Hüseyin Atay), AÜİF Yay., Ankara 1978, s.244.

²⁸¹ Sabuni, age, s.167.

²⁸² Sabuni, age, aynı yer.

²⁸³ Razi, age, s.244.

²⁸⁴ Ahmet Rifat, **Tasviri Ahlak**, Dersaadet, 1305 by, s.301.

Aldatmak amacı güden, gerçeğe aykırılık, yanlış deyiimiyle anlamdaş olarak da kullanılır.Yalan, nesnel gerçekliğin bozulup saptırılmış, kılık değiştirmiş yansımasıdır.²⁸⁵ Fransız düşünürü Jean Bobby, “En Güzel Dünya” adlı yapıtında şöyle der: “Çağımızda yalanla baskı, birbirinden ayrılmaz ikiz kardeşlerdir. Ezenler kendi üstün durumlarını koruma ve pekiştirmede kullandıkları mekanizmanın nasıl bir şey olduğunu gözlerden gizlemek için, ezilenler kendilerini koruyabilmek ve elindeki minicik özgürlüğü yitirmemek için yalana başvurmak zorundadırlar. İnsan ilişkileri böyle olunca, yalan her yerde bir kural durumuna gelir. Kadınla erkek arasındaki ilişkilerde yalan vardır, çocukla büyük arasındaki ilişkilerde yalan vardır. Uluslararası ilişkilerde, diplomatik dil sürekli bir yalandır. Baskının çocuğu olan yalan, hem bir baskı hem de baskıdan koruma aracıdır. Yalan ancak yalanın gereksiz olduğu bir toplumda ortadan kalkar.”²⁸⁶

Yalan, mevki sahibi olsa da insanı itibarsız kılan vasıftır. Öyle ki, yalancı bile yalan söylediğini kabul etmez.²⁸⁷ Bir şahsın,bir milletin gelişmesine ve ilerlemesine en büyük engel yalancılıktır. Yalancılardan, yalanı sevenlerden oluşan bir toplum hüsrana uğrar.²⁸⁸ Yalandan uzak durmanın yolu kişinin, yalancının sonunun ne olacağını, insanlar içindeki hakir konumunu düşünmesidir.²⁸⁹

Bazı mütefekkirler nadir durumlarda hakikatin gizlenmesini uygun bulmuşlardır. Farsça: “ Fitne koparan doğruluktan, iş bitiren yalan daha iyidir” anlamında bir beyit vardır.²⁹⁰ Sidgiwick: “Bir hastaya tehlikeli bir heyecan vermemek için yalan söylemekte pek az adam tereddüt eder” der.²⁹¹

“Kizb”, bilerek veya bilmeyerek gerçeğe aykırı bilgi vermektir. Hadis ilminde ise “kizb”, bilinçli yapılan bir eylemi ifade etmektedir. Hadis rivayet eden kişinin, hadisleri bilinçli olarak tahrif etmesi bu bağlamdadır. Ravinin, hadisi tahrifi onun hadis ilmi açısından güvenilmez kabul edilmesine bir sebeptir. Kizbu’r-ravi, İttihamu’r-ravi bi’l-kizb kavramaları, ravide bulunmaması gereken temel kriterler arasındadır.

²⁸⁵ Orhan hançerlioğlu, **Felsefe Ansiklopedisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1980, C.7, s.213-214.

²⁸⁶ Orhan Hançerlioğlu, age, C.7, s.213-214.

²⁸⁷ Ahmet Rifat, age, s.302.

²⁸⁸ Özden , Akil Muhtar, **İlim Bakımından Ahlak**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1950, s.140.

²⁸⁹ Ebu’l Ferec İbnu’l –Cevzi, **Arauhu’l-Kelamiyye ve Ahlakiye**, Daru’ş-Şuruk, Kahire 1987, s.259.

²⁹⁰ Özden , Akil Muhtar, age, s.141.

²⁹¹ Özden , Akil Muhtar, age, aynı yer.

Kelam ilminde, “kizb”ın büyük günahlar bağlamında ele alınmıştır. Büyük günahlar arasında yer alıp almadığı konusunda mezhepler arası görüş farklılığı ortaya çıkmıştır.

“Kizb”ın, Kur’an-ı Kerimdeki kullanımına en yakını ahlak ilmindeki kullanımıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YALANLAMA

Tarihi süreç içerisinde Allah-ü Teâlâ, insanları cehaletin karanlığından, bilginin aydınlığına çıkarmak için peygamberler göndermiştir. İnsanlar, Allah'ın peygamberler aracılığıyla gönderdiği Hak yolu izleyip, o yolda ilerleme veya aksi yollara saparak günaha sapma konusunda serbest bırakılmıştır.

Peygamberler görevlerini başarıyla yerine getirmiş, insanları Hak yola davet etmişlerdir. Fakat insanların çoğu onlara karşı çıkmış, onlarla alay ederek işi tehdit noktasına kadar ileri götürmüşlerdir. Sonuçta her kavimde peygamberi yalanlayan olduğu gibi, karşı çıkan da olmuştur. İnkâr edip yalanlayanları acı son yakalamıştır.

Konumuz itibariyle peygamberleri yalanlayanları her açıdan ele almaktan ziyade, onların yalanlama tavrını Kur'an'ın diliyle ortaya koymaya çalışacağız.

2.1. Allah'ı Yalanlamak

وَمَنْ ظَلَمَ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

“Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir? İşte bunlar, Rablerine arz edilecekler ve şahitler de, "Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır" diyeceklerdir. Biliniz ki, Allah'ın lâneti zalimler üzerinedir.”²⁹²

Allah'a karşı yalan uyduranlar, O'nun ortağının ve çocuğunun bulunduğunu, putların Allah katında şefaathçileri olduğunu iddia etmişlerdir. Böylelikle olmayan şeyleri söyleyerek iftira atmışlardır. Şahitlerin kimler olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı alimler şahitlerin melekler olduğunu söylerken, bazıları da peygamberler ve alimler olduklarını belirtmişlerdir.²⁹³

²⁹² Hud, 11\18.

²⁹³ Kurtubi, age, C.9, s.18.

2.2. Peygamberleri Yalanlamak

Çalışmamızda öncelikle peygamberleri yalanlamayla ilgili ayetleri daha sonra ise, teker teker kavimleri ve peygamberlerine karşı takındıkları inkarcı tavırlarını yansıtan ayetleri vereceğiz.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلٌّ مَّا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ

“Sonra arka arkaya peygamberlerimizi gönderdik. Her ümmete kendi peygamberi geldikçe onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardından helak ettik ve ibretli hikaye yaptık. Artık inanmayan bir kavim Allah’ın rahmetinden uzak olsun.”²⁹⁴

“Hangi ümmete peygamberi geldiyse onu yalanladılar...” ayetine gelince, “Onlar peygamberlerini yalanlama konusunda, Allah’ın, suda boğma, ya da sayha ile helak ettiği kimselerin yoluna girdiler” demektir.²⁹⁵

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

“(Ey Muhammed), Eğer seni yalancı sayıyorlarsa bil ki, senden önce de nice peygamberler yalancı sayılmıştır. Bütün işler ancak Allah’a döndürülür.”²⁹⁶

Peygambere hitaben Allah(c.c) şöyle buyuruyor: “ Müşriklerin seni yalanlaması ve sana muhalefetleri seni yıldırmasın.senden önceki peygamberler senin için bir örnektir. Onlar da aynı şekilde kendi toplumları tarafından yalanlanmış ve onların muhalefetiyle karşı karşıya gelmişlerdir.”²⁹⁷

Bu ayet Hz.Muhammed (sav) ‘e teselli veren bir ayettir.²⁹⁸

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

²⁹⁴ Mü’minun, 23/44.

²⁹⁵ Razi, Fahreddin, **Tefsiri Kebir, (Mefatihul –Gayb)**, Tercüme: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci vd, Akçağ Yay., İbn Kesir,el-Hafız Ebu’l Fida İsmail, **Hadislerle Kur’an’ı Kerim Tefsiri**, Çev: Bekir Karlıağa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İstanbul 1991, C.12, s.6680.

²⁹⁵ Ankara 1993, C.16, s.427.

²⁹⁶ Fatır, 35 /4.

²⁹⁷ İbn Kesir,age, C.12, s.6680.

²⁹⁸ Yazır, Elmalılı Hamdi, **Hak Dini Kur’an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul trs, C.6, s.374.

“(Ey Muhammed!) Eğer seni yalanlıyorlarsa bil ki, onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa peygamberleri onlara apaçık delilleri, sahifeleri ve aydınlatıcı kitabı getirmişlerdi.”²⁹⁹

Ayeti Kerimedeki açık delillerden maksat; mucizeler ve kesin belgelerdir. Bu kadar açık delillere rağmen önceki peygamberler yalanlanmışlardır.³⁰⁰

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا تَفُورًا

“Müşrikler, eğer kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetlerden herhangi birinden daha çok doğru yol üzere olacaklarına dair en güçlü şekilde Allah’a yemin etmişlerdi. Fakat onlara bir uyarıcı gelince, bu ancak onların nefretlerini artırdı.”³⁰¹

Kureyş kitap ehlinin peygamberlerini yalanladıklarını işitmişler ve şöyle demişlerdi: “Allah, Yahudiler ve Hristiyanlara lanet etsin, eğer bize bir peygamber gelseydi, herhalde biz onlardan daha fazla doğru yola girerdik.” Kendilerine peygamber gönderildiğinde, yemin ettikleri gibi hakka yönelmediler. Aksine Hz. Muhammed(sav)’in canına kastetmeye kadar işi ilerlettiler.³⁰²

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ

“Onlardan önce Nuh’un kavmi, Ress halkı ve Semud da yalanlamıştı.”³⁰³

Ress ve Semud kavimleriyle ilgili “ kavimlerin peygamberleri yalanlaması” başlığı altında ayrıntılı bilgi verilecektir.

Kaf süresinin 12.ayetini daha iyi anlayabilmek için önceki ayetleri de göz önünde bulundurmanız gerekir. Önceki ayetlerde ahiretin vuku bulmayacağına dair müşriklerin sözlerine işaret edilmiştir. Bunun yanı sıra ahiretin vuku bulacağını kanıtlayan ayetlere hemen ardından yer verilmiştir. 12-14.ayetlerde de ahireti yalanlayan eski kavimlerin azaba çarpılacaklarına işaret ediliyor. Böylelikle ahireti inkar eden Araplara, aynı davranışta bulunan eski kavimler gibi azaba çarpılacakları düşüncesi veriliyor.³⁰⁴

²⁹⁹ Fatır, 35 /25.

³⁰⁰ İbn Kesir, age, C.6, s.6692.

³⁰¹ Fatır , 35 /42.

³⁰² Yazır , age, C.6, s.392.

³⁰³ Kaf , 50 /12.

³⁰⁴ Ateş, Süleyman, **Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1991, C.9, s.19.

كذب fiili ayette “ inkar etmek” manasında kullanılmıştır. Ayet öncesiyle değerlendirildiğinde bu anlam kuvvetlenmektedir.

وَعَادُ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ

“ Ad, Firavun, Lut’un kardeşleri de (yalanladılar).³⁰⁵

وَأَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ ثُبَّعٍ كُلُّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ

“Eyke halkı ve Tuba kavmi de, bunların hepsi peygamberleri yalanladılar da (onlara) azabım hak oldu.”³⁰⁶

“Her birisi peygamberleri yalanladı.” Allah tarafından gönderilen peygamberlerin irşatlarına inanmadılar. Ölümden sonra dirilme ve haşr için hazırlanmadılar.³⁰⁷

Kur’an-ı Kerimde, peygamberlerin inkarını anlatan ayetlerde genellikle “tekzib” kelimesi kullanılmıştır.

2.3. Kavimlerin Peygamberlerini Yalanlaması

2.3.1. Nuh Kavminin Nuh’(As)’u Yalanlaması

Kur’an’a göre Hz. Adem’in takip ettiği ve soyuna öğrettiği hak yolu tahrif eden ilk kavim, Nuh kavmi olmuştur.³⁰⁸ Kur’an’daki kısa atıflar ve Kitab-ı Mukaddes’teki ayrıntılı bilgilerden Nuh kavminin bugün Irak olarak bilinen ülkede yaşamış olduklarını öğreniyoruz.³⁰⁹

Allah (cc), Hz.Nuh’u kavmine peygamber olarak göndermiştir.Putperestliği benimseyen kavmini uyarmakla görevlendirmiştir. Ancak kavmi Hz.Nuh’u dinlemediği gibi, davetine son vermezse ona kötülüklerinin dokunacağını hatta taşılayıp

³⁰⁵ Kaf , 50 /13.

³⁰⁶ Kaf, 50/14.

³⁰⁷ Alusi, Şihabuddin Muhammed , **Ruhu’l-Meani**, Daru’l-Fikr, Beyrut 1997, C.14, s.266.

³⁰⁸ Mevdudi, Ebu Ala, **Tefhimu’l Kur’an**, İnsan Yay., İstanbul 1996, C.2, s.47.

³⁰⁹ Rahman, Afzalur, **Siret Ansiklopedisi**, İnkılab Yay.,İstanbul 1996, C.4, s.383.

öldüreceklerini beyan etmişlerdir.³¹⁰ Nuh kavmi, peygamberini yalanlamakla kalmamış, “ getir bize o tehdit ettiğin azabı” deme cüretinde bulunan ilk kavim olmuştur.³¹¹

Hız.Nuh ve kavmine dair ayetlere baktığımızda, her dönemde inkar edenlerin, yalanlayanların aşağı yukarı aynı özellikleri taşıdığını görmekteyiz.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

“Andolsun biz, Nûh’u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de, “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin ondan başka hiçbir ilahınız yoktur. Allah’a karşı gelmekten hâlâ sakınmaz mısınız?” dedi.”³¹²

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ

Bunun üzerine kendi kavminden inkar eden ileri gelenler şöyle dediler: “Bu ancak sizin gibi bir beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi bir melek gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.”³¹³

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُون

“(Nûh), “Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et” dedi.”³¹⁴

Allah-u Teâlâ Hz.Nuh(as)’u kavmine göndermiş, Hz.Nuh kavmini Allah’a kulluğa davet etmiştir. Ancak Nuh kavminden söz sahibi olanlar, peygamberliği inkar ederek, halka peygamberin onlar gibi sıradan bir insan olduğu telkininde bulunmuşlardır. Onlara göre Peygamber; ilim, zeka, güç, zenginlik vs. konularında diğer insanlardan farklı bir konumda olmalıdır. Nuh (as)da böyle şeyler olmadığı için kavmi Peygamber olarak tanımamıştır.³¹⁵ Bununla peygamberliğin üstün bir konum olmadığını, Hz.Nuh’un peygamber olduğunu iddia ederek kendilerinin başına geçmek istediği iddiasında bulunmuşlardır.³¹⁶

³¹⁰ Şuara, 26/16.

³¹¹ Çimen, Abdullah Emin, **Niçin Helak Oldular**, Akademi Yay., İzmir 2008, s. 212.

³¹² Mü’minun, 23/23.

³¹³ Mü’minun, 23/24.

³¹⁴ Mü’minun, 23/26.

³¹⁵ Razi, age, C.16, s.411.

³¹⁶ Yazır, age, C.5, s.523-524.

Nuh (as)ın kavmi tarafından yalanlanmasının diğer bir sebebi; kavminin din ve inanç konusunda atalarına bağlı olmalarıdır. “Biz evvelki atalarımızdan bunu duymadık” şeklindeki sözleri bu bağlılıklarını ortaya koymaktadır.³¹⁷

İlgili ayetlerle Nuh(as)’ın kıssasına dönüş bazı hikmetlere dayanmaktadır. Bu hikmetler geçmişte meydana gelen ibretli olaylarla bir bölge halkının yok edilme sebeplerini hatırlatmaktır. Aynı zamanda İslam’a karşı olan Yahudi putperest müşrikleri iyice geçmiş olaylarla yüz yüze getirmek ve müminleri de cesaretlendirmek de söz konusudur. Yalanlayanların sonunun nereye varacağına dair dikkat çekilmiştir.³¹⁸

وَقَوْمٌ نُّوحٌ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً وَأَعَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

“Nûh kavmini de, Peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğduk. Onları insanlara bir ibret yaptık ve zalimlere elem dolu bir azap hazırladık.”³¹⁹

Peygamberleri yalanladıkları zaman; burada peygamberlerin çoğul sigası ile getirilmesi dikkat çekicidir. Nuh kavminin yalanladığı başka peygamberler de var mıdır? Bu soruya şu cevaplar verilmiştir:

1. Nuh’tan önceki peygamberler ifadesi başka peygamberlerin varlığına işarettir. Nuh(as)’un kavmi : “Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık”³²⁰ demekle hepsini inkar etmişlerdir.

2. Bütün peygamberler, Allah’ın bir olduğu inancında birleştikleri için yalnız Nuh’u yalanlama da tümünü yalanlama demektir.

3. İnkâr ettikleri şey, peygamber gönderilmesinin mümkün olacağı gerçeğidir.³²¹

Elmalılı, konuya dair dördüncü bir ihtimalin olabileceğini belirterek, şunları söylüyor: “Dördüncü bir ihtimal, Nuh (as)’un gönderdiği elçiler manasına olmasıdır. Bu mana bize daha yakın geliyor. Ancak ikinci ihtimalle birleştirmek mümkündür.”³²²

Kızb , inkar manasında kullanılmıştır.

³¹⁷ Razi, age, C.16, s.412.

³¹⁸ Yıldırım, Celal, **İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri**, Anadolu Yay., İzmir trs., C.8, s.4096-4097.

³¹⁹ Furkan , 25 /37.

³²⁰ Müminun, 23/24.

³²¹ Yazır , age, C.6, s.68.

³²² Yazır , age, C.5, Aynı yer

2.3.2. Semud Kavminin Salih (As)’i Yalanlaması

Semud, Hz.Salih’in gönderildiği toplumdur.³²³ Semud kabilesi, günümüzde el-Hicr olarak bilinen Arabistan’ın kuzey-batı kısmında yer alan topraklarda yaşamışlardır. Eski ismi Hicr’dir.³²⁴ Semud ismini “az su” anlamına gelen ‘se-me-de’ kökünden hareketle almıştır. Yine yaşadıkları bölgede suyun az olması sebebiyle veya en eski ataları olan semud’dan ötürü bu ismi aldıkları rivayetler arasındadır.³²⁵

Semud kavmi, Ad kavminden sonra birçok alanda refaha kavuşmuştur. Yaşam koşullarının iyileşmesine karşılık insani değerlerinde aynı seviyeyi koruyamamışlardır. Bulundukları çevrede ihtişamlı binalar yapan bu kavim, putperestliği inanç olarak benimsemiştir. Aynı zamanda bulundukları bölgede zulüm ve terör uygulamışlardır. Hz. Salih, kavmine Allah’ın emirlerine itaat etmelerini, günahlarından tevbe edip bir daha dönmemelerini nasihat etmiş ancak kavmi Salih (as)’i yalanlamıştır.³²⁶ Kendilerine peygamber olarak gönderilen Hz.Salih’i yalanlayan bu kavim, Allah’ın işaretlerini dikkate almamıştır. Neticede korkunç bir patlamayla yok edilmişlerdir.³²⁷

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ

“Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.”³²⁸

Hicr, Semud kavminin yaşadığı şehirdir. Taberi’ye göre Hicr; Hicaz ve Şam arasında bir yerdir. Semud, Hz.Salih’in kavmidir. Semud kavmine gönderilen peygamber Hz.Salih olduğu halde ayette Semud’un peygamberleri yalanladığı bilgisine yer verilmiştir. Kurtubi bu duruma şöyle açıklık getiriyor: “ Bir peygamberi yalanlayan, tüm peygamberleri yalanlamış gibidir. Çünkü onlar asıl itibariyle tek bir dine davet ediyorlar. Bu nedenle peygamberler arasında ayırım yapmak doğru değildir.”³²⁹

³²³ A’raf , 7/73.

³²⁴ Mevdudi, age, C.2, s.55.

³²⁵ Salebi,age, s.96.

³²⁶ Taberi, İbn Cerir, **Camiu’l- Beyan An Te’vili Ayi’l- Kur’an**, Daru’l-Fikr, Beyrut 1995, C.11, s.121.

³²⁷ Taberi, İbn Cerir , **Kasasu’l- Enbiya**, Daru’l-Fikr, Beyrut 2002, s.129.

³²⁸ Hicr , 15\80.

³²⁹ Kurtubi, age, C.10, s.36.

2.3.3. Lut Kavminin Lut (As)’u Yalanlaması

Lut (as), Hz. İbrahim’in yeğeniydi. Bugünkü Ürdün topraklarında yaşayan insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Lut (as)’ın kavmi azgınlıkta sınır tanımayan bir kavimdir. Hz.Lut, kavmini yaptıkları çirkin işten vazgeçmeleri, Allah’a ibadet etmeleri için uyarmıştır. İnkara ve yalanlamaya devam etmeleri halinde ilahi azabın kaçınılmaz olacağını bildirmiştir.³³⁰ Kavmi, Lut peygamberi yalanlamış ve alaya alarak davetini reddetmişlerdir.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي

“Lût kavmi de uyarıcıları yalanladı.”³³¹

Önceki kavimler gibi “yalan söylüyor “ diye peygamberlerine muhalefet eden, onların getirdiği delilleri yalanlayan ve çirkin işi (erkeğin erkekle ilişkiye girmesini) yapan Lut kavmidir.³³² Uyarıcıları yalanlamaktan kasıt, Allah’ın ayetlerini yalanlamaktır.³³³

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ {34} نِعْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ

“Şüphesiz biz de üzerlerine taşlar savuran bir rüzgar gönderdik. Yalnız Lût’un ailesi başka. Katımızdan bir nimet olarak bir seher vakti onları kurtardık. Şükredenleri işte böyle mükafatlandırırız.”³³⁴

Ayet, Lut kavminin helak edilmelerini açıklamaktadır. Aynı zamanda kurtulanların şükredenler olduğunu müşahade etmekteyiz.³³⁵ Buradan hareketle azaba uğrayan Lut kavminde şükür problemi olduğunu söyleyebiliriz.

وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالَّذِي

“Andolsun, Lût onları bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu uyarıları kuşkuyla karşıladılar.”³³⁶

³³⁰ Salebi, age, s.103.

³³¹ Kamer, 54/33.

³³² Zuhayli, Vehbe, **Tefsiru’l-Munir**, Bilimevi Basın Yay., İstanbul 2005, C.14, s.148.

³³³ Taberi, age , C.13, s.137.

³³⁴ Kamer ,54/34-35.

³³⁵ Zuhayli, Vehbe,age, C.14, s.148.

³³⁶ Kamer ,54/36.

Lut(as), azaptan önce iman etmedikleri takdirde, kavmine çetin azabın geleceği uyarısını yapmıştı. Fakat onlar peygamberlerini dinlemedikleri gibi onu yalanlamışlardır.³³⁷

Lut (as)’ın kıssası, kavminin uğradığı şiddetli azap ve sebebini açıklamak için Kur’an’da zikredilmiştir. Onlar peygamberlerini yalanladıkları için azaba uğramış, bunun neticesinde yerle bir olmuşlardır. Ayrıca her azabın mutlaka bir peygamberin uyarısından ve kavminin onu tekzip etmesinden sonra indiği mesajı verilmiştir.³³⁸

2.3.4. Ad Kavminin Hud (As)’u Yalanlaması

Ad kavmi, Nuh (as)’un soyundandır. Ad kavminin en belirgin özellikleri; güçlü, kuvvetli olup, inşaat alanında ileri düzeyde olmalarıdır.³³⁹

Kendilerine verilen nimete nankörlük edip, putperestliğe yönelmişlerdir. Sonuçta Allah’ın ayetlerini, peygamberin getirdiği mucizeyi inkar etmişlerdir.³⁴⁰

وَالِى عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ

“Âd kavmine de kardeşleri Hûd’u gönderdik. Hûd şöyle dedi: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Ondan başka sizin hiçbir ilahınız yoktur. Siz, sadece iftira ediyorsunuz.”³⁴¹

Hud, kavmine Allah’a ibadet etmelerini, O’na şirk koşturamalarını söylemiştir. Kavmine, Allah’tan başka ilahlar edinerek iftirada bulunduklarını beyan etmiştir.³⁴² Bu nasihatleri kulak ardı eden kavmi, Hud (as)’ı yalanlamıştır.³⁴³

يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Ey kavmim! Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana âittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”³⁴⁴

³³⁷ Zuhayli, Vehbe, age, C.15, s.149.

³³⁸ Zuhayli, Vehbe, age, C.15, s.148.

³³⁹ Salebi, age, s.62.

³⁴⁰ Kutub , Seyyid, **Fizilali’l- Kur’an**, Hikmet Yay., İstanbul trs, C.8, s.202-203.

³⁴¹ Hud, 11/ 50.

³⁴² Rıza, Muhammed Reşid, **Tefsiru’l-Menar**, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 1999, C.12, s.90.

³⁴³ Taberi, İbn Cerir , **Kasasu’l- Enbiya**, s.125.

³⁴⁴ Hud, 11/ 51.

Hud (as), elçilik görevini bir menfaat elde etmek için yapmadığını ısrarla vurgulamıştır.³⁴⁵

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراً وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا
مُجْرِمِينَ

“Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra ona tövbe edin ki, üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin.”³⁴⁶

Hud (as)’ın bağışlanma ve tövbe tavsiyesi kavminin inkarıyla ilişkilidir. İnkarlarından ötürü , rivayetlerde üç yıl boyunca kuraklık yaşadıkları belirtilmiştir.³⁴⁷ Nitekim Hud (as)’ın “üzerinize bol bol yağmur göndersin” ifadesi bu düşüncüyü teyit etmektedir.

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ

“Dediler ki: “Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedi. Biz de senin sözünle ilahlarımızı bırakacak değiliz. Biz sana iman edecek de değiliz.”³⁴⁸

İnkarcı birçok kavim gibi Hz. Hud’un kavmi de, peygamberlerinden mucize istemiştir. “Sen de bizim gibi insansın” diyerek inkarlarından ve inatlarından vazgeçmemişlerdir.³⁴⁹

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعاً ثُمَّ لَا تُنظِرُونَ

“Biz sadece şunu söyleriz: “Seni, ilahlarımızdan biri fena çarpmış.” Hûd dedi ki: “İşte ben Allah’ı şahit tutuyorum. Siz de şahit olun ki, ben sizin Allah’ı bırakıp da O’na ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Haydi hepiniz toptan bana tuzak kurun, sonra da bana göz açtırmayın.”³⁵⁰

³⁴⁵ Rıza, Muhammed Reşid, age, C.12, s.91,

³⁴⁶ Hud ,11/ 52

³⁴⁷ Rıza, Muhammed Reşid, age, C.12, s.91.

³⁴⁸ Hud ,11 / 53.

³⁴⁹ Rıza, Muhammed Reşid, age, C.12, s.92.

³⁵⁰ Hud ,11/ 54-55.

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“İşte ben, hem benim, hem sizin Rabbiniz olan Allah’a dayandım. Yeryüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir.”³⁵¹

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيزٌ

“Eğer yüz çevirirseniz; bilin ki ben, benimle gönderileni size tebliğ ettim. Rabbim (dilerse) sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir ve siz ona bir zarar veremezsiniz. Şüphesiz Rabbim, her şeyi koruyup gözetendir.”³⁵²

Hud süresinin 54-57 ayetleri Hud (as) da dahil olmak üzere kavmi tarafından yalanlanan peygamberlerin, inatları karşısında kavimlerine söyledikleri son sözlerin bir özetidir.

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ

“Helâk emrimiz gelince, Hûd’u ve beraberindeki iman etmiş olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtardık.”³⁵³

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

“İşte Âd kavmi! Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler. Onun peygamberlerine karşı geldiler ve inatçı her zorbanın emrine uydular”.³⁵⁴

Âd kavmi, Peygamberlerinin getirdiği ayetleri, açık deliller olmasına rağmen hevalarına uyararak yalanlamışlardır. جَحَدُوا fiilinin kullanılması onların bilinçli bir şekilde, inatlarından yalanlama yoluna gittiklerini göstermektedir.³⁵⁵

³⁵¹ Hud ,11/ 56.

³⁵² Hud ,11/ 57.

³⁵³ Hud ,11/ 58.

³⁵⁴ Hud ,11/ 59.

³⁵⁵ Rıza, Muhammed Reşid, age, C.12, s.94.

2.3.5. Medyen Kavminin Şuayb (As)'ı Yalanlaması

Medyen, Akabe şehrinin güneyinde ve bugünkü Suudi Arabistan sınırları içinde kalan bir şehirdir.³⁵⁶ Meyden aynı zamanda Hz.İbrahim'in oğlunun da adıdır.³⁵⁷

Hız.Şuayb, Medyen halkını ıslah etmek üzere gönderilmiştir.Onların ön plana çıkan üç büyük hataları vardı: Şirk, ticarete sahtekarlık ve bölgede zulüm yaratmak, insanları takip etmek.³⁵⁸ Şuayb (as), Medyen ve Eykeliler'e gönderilen bir peygamberdir.³⁵⁹ Ancak her iki kavim de Şuayb (as)'ı yalanlamıştır.

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb, "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Ahiret gününe ümit besleyin ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın" dedi."³⁶⁰

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ

"Kavmi, onu yalanladı. Bunun üzerine kendilerini o malum sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü çöke kaldılar."³⁶¹

2.3.6. Tubbe Kavminin Yalanlaması

Tubbe'nin bir kişi mi yoksa krallar soyu mu olduğu tartışmalıdır. Bir görüşe göre Tubbe, önceleri ateşe tapan sonradan Müslüman olup, halkını da Müslüman olmaya davet eden bir peygamberdir. Tubbe kavmi Yemenlidir.³⁶² Tubbe'nin Salih bir kimse olduğu, Allah(cc)'ın Tubbe'yi değil de Tubbe kavmini kötilediği, Hz.Peygamberin Tubbe'ye sövülmemesine dair tembihte bulunduğu rivayetler arasındadır.³⁶³ Tubbe'nin kavmi onu yalanlamış, Allah'a karşı büyük suçlar işlediklerinden helak edilmişlerdir.³⁶⁴

³⁵⁶ Çimen, age, s.276.

³⁵⁷ Rahman, age, C.4, s.395.

³⁵⁸ Salebi, age, s.165.

³⁵⁹ Kurtubi, age, C.13, s.137.

³⁶⁰ Ankebut, 29/36.

³⁶¹ Ankebut, 29/37.

³⁶² İbn Kesir, age, C.13, s.7196.

³⁶³ İbn Kesir, age, C.7, s.7196-7197.

³⁶⁴ Taberi, Camiu'l -Beyan An Te'vili Ayi'l- Kur'an, C.13,s. 199.

وَأَصْحَابُ الْآيَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلُّ كَذَّابٍ الرَّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ

“Eykeliler, Tübba'nın kavmi de yalanlamıştı. Bütün bunlar (kendilerine gönderilen) peygamberleri yalanladılar, böylece kendilerini uyardığım şey gerçekleşti.”³⁶⁵

Eykeliler, Tübba'nın kavmi de dahil olmak üzere bir çok kavim kendilerine gönderilen elçiye yalanlamışlardır. “Peygamberleri yalanladılar” ifadesinin kullanılması bir peygamberin yalanlanması bütün peygamberlerin yalanlamasına eşdeğerdir. Nitekim, Nuh kavmine bir peygamber gönderildiği halde onlar hakkında : “ Nuh kavmi de peygamberleri yalanladı”³⁶⁶ buyurulmuştur.³⁶⁷

2.3.7. Eyke Kavminin Yalanlaması

Eyke, Şuayb (as)’ın, Meyden halkının helakından sonra gönderildiği kavimdir.³⁶⁸ Yerleri ağaçlık olduğundan, Eyke ismiyle adlandırılmışlardır.³⁶⁹

كَذَّبَ أَصْحَابُ الْآيَةِ الْمُرْسَلِينَ

“Eyke halkı da peygamberleri yalanladı.”³⁷⁰

Şuayb (as), bu kavme ticaret ahlakına uygun davranmalarını öğütlemiştir.³⁷¹ İnsanların eşyalarını almak, ölçüde ve tartıda hile yapmak Eyke halkının ön plana çıkan özellikleridir.³⁷² Ancak Hz.Şuayb’ın uyarıları hoşlarına gitmeyince onu yalancılıkla suçlamışlardır. Bununla da yetinmeyip Hz.Şuayptan peygamberliğine delil getirmesini istemişlerdir.³⁷³

2.3.8. Ress Kavminin Yalanlaması

Ashab-ı Ress’e, kuyu sahipleri anlamı verilebilir.³⁷⁴ Kuyuda adam öldürenler anlamı var.³⁷⁵

³⁶⁵ Kaf , 50/14.

³⁶⁶ Şuara, 26 / 105

³⁶⁷ İbn Kesir, age, C.7, s.7444.

³⁶⁸ Taberi, age, C.11, s.131.

³⁶⁹ Yazır, age, c.5, s.217.

³⁷⁰ Şuara, 26 /176.

³⁷¹ Şuara, 26/ 181-183.

³⁷² Cadu'l-Mevla, Muhammed, **Kasasu'l-Kur'an**, Daru'l-Marife, Beyrut 1998, s.110.

³⁷³ Şuara, 26/ 187.

³⁷⁴ Salebi, age, s.149.

³⁷⁵ Taberi, age, C.13, s.198.

Ashab-ı Ress ile ilgili iki ayet bulunmaktadır. Bunlardan biri Furkan suresi 38.ayet, diğeri Kaf suresi 12.ayettir. Kaf suresinde yer alan ayette bu kavmin helak ediliş sebebinin, peygamberlerinin getirdiği mesajı yalanlama olduğu açıkça belirtilmiştir.³⁷⁶

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ

“Onlardan önce Nûh kavmi, Res halkı ve Semûd kavmi de yalanlamıştı.”³⁷⁷

“Onlardan önce” ifadesiyle Mekkeli müşrikler kastedilmiştir. Mekkeli müşrikler Hz.Muhammed’i yalanlamışlardır. Ayet-i kerimede kendilerine gönderilen elçiye yalanlayanların sadece müşrikler olmadığı daha önceki kavimlerin de aynı tavrı takındıkları mesajı verilmiştir.³⁷⁸

2.3.9. İsrailoğullarının Peygamberleri Yalanlamaları

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَٰئِيلَ وَارْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ

“Andolsun, İsrailoğullarından sağlam söz almış ve onlara peygamberler göndermiştik. Fakat her ne zaman bir Peygamber onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir hükmü getirdiyse; onlardan bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler.”³⁷⁹

İsrailoğullarından daha önce söz alınmış olması, atalarının Allah’a verdikleri sözden döndüklerini göstermektedir. Nitekim peygamberler onlara, isteklerine aykırı bir şey getirdiklerinde peygamberleri yalanlama yoluna gidip, bir kısmını da öldürmüşlerdir. Beyzavi, yalanlama ve öldürme olaylarının İsrailoğulları seleflerince de yapıldığına dikkat çekmiştir. Ona göre Yahudilerin adetlerinin bu olduğuna vurgu için قَتَلُوا fiili yerine يَقْتُلُونَ fiili kullanılmıştır.³⁸⁰

İsrailoğullarının yalanladığı, Kur’an-ı Kerimde ismi en çok zikredilen peygamber Hz.Musa’dır. Kur’an’da bahsedilen Hz.Musa kıssasında iki ayrı Firavun’dan

³⁷⁶ Çimen, Abdullah Emin, age, s. 231.

³⁷⁷ Kaf , 50/12.

³⁷⁸ Taberi, age, C.13, s.198.

³⁷⁹ Maide , 5/70.

³⁸⁰ Sabuni, age, C.2, s.121-122.

bahsedilmiştir Biri Hz.Musa'yı evine alıp büyüten Firavun; diğeri de Hz.Musa'nın isteklerini reddedip Kızıldeniz'de boğulan Firavundur.³⁸¹

Firavun kelimesi “güneş tanrısının oğlu” anlamına gelir. Mısır hükümdarları “yüce rab” olduklarını halka kabul ettirmek için “Firavun” ünvanını almışlardır.³⁸²

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ

“Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun ve ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdik de (onlar) büyüklük tasladılar ve kendilerini büyük görüp böbürlenlen bir topluluk oldular.³⁸³

فَقَالُوا أَأَتُومِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ

“Bu yüzden, "Kavimleri bize kul köle iken, bizim gibi iki insana mı inanacağız" dediler.”³⁸⁴

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ

“Böylece ikisini de yalanladılar, bu yüzden de helak edilenlerden oldular.³⁸⁵

Yukarıda yer alan ayetlerde, Hz. Musa'ya kavminin verdiği tepki anlatılmaktadır.

2.3.10. Müşriklerin Hz.Muhammed'i Yalanlaması

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

“Bir de zararlı faaliyetlerde bulunmak, küfre yardım etmek, müminler arasına ayrılık sokmak için ve öteden beri Allah ve Rasulune karşı savaşınlara üs olsun diye bir mescit yapmalar vardır. Bunlar. “ Bizim iyilikten başka hiçbir kastımız yok” diye de mutlaka yemin ederler. Ama Allah (cc) şahitlik eder ki bunlar mutlaka yalancıdır.”³⁸⁶

³⁸¹ Rahma, age, C.4, s.400.

³⁸² Rahman, age, aynı yer.

³⁸³ Mü'minun, 23/45-46.

³⁸⁴ Mü'minun, 23/47.

³⁸⁵ Mü'minun, 23/48.

³⁸⁶ Tevbe, 9/107.

Ayeti kerime, kötü emellerini gerçekleştirmek için Dırar mescidini yapan münafıklar hakkında nazil olmuştur. Münafıklar bu mescidi, Kuba mescidini yapan Müslümanlara zarar vermek ve onları rahatsız etmek amacıyla yapmışlardı.³⁸⁷ “Allah şahitlik eder ki onlar kesinlikle yalancıdır” ayetiyle, Rasulunu onların yalan yere yemin ettikleri noktasında haberdar etmiştir.³⁸⁸

وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

“Kafirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşıldılar ve şöyle dediler: "Bu yalancı bir sihirbazdır."³⁸⁹

Ayetin başını dikkate aldığımızda Allah (cc) “Onlar dediler ki...” buyurmayıp, “Kafirler dediler ki...” buyurmuştur. Razi’ye göre, peygambere yalancı, sihirbaz diyenlerin şaşmalarını iyice ortaya koymak ve böyle bir sözün ancak tam kafir olanlardan sadır olacağını anlatmak için Allah (cc) böyle buyurmuştur.³⁹⁰ Çünkü onlar peygamberi sihirbaz ve yalancı olarak nitelendirmişlerdir. Sihirbaz, Allah’a itaatten alıkoyan, şeytana itaate davet eden kişidir. Yalancı ise gerçeği saklayan kimsedir. Halbuki Hz.Muhammed (sav), onların nitelendirdiği insan modelinden uzaktır.

İnkâr edenler, kendilerine gelen peygamberi, peygamberliğe davet konusunda yalancılıkla suçlamışlardır.³⁹¹

الْقِيَ الدُّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشْرٌ

"Bizim aramızdan vahiy ona mı verildi? Hayır o, yalancının, şımarığın biridir."³⁹²

“Kezzab”, ‘yalanı çok şiddetli ve yoğun olan aklın kabul etmeyeceği şeyler söyleyen’ anlamına geldiği gibi ‘yalanı çok olan’ anlamına da gelir. Bu iki vasfın Hz.Muhammed’de olduğuna inandıkları için “kezzab” kelimesiyle O’nu vasıflandırmışlardır. Peygamberi, yalan söyleyen sıradan bir kimseden ayırt etmek için

³⁸⁷ Emiroğlu, age, C.5, s.366-369.

³⁸⁸ Razi, age, C.12, s.181.

³⁸⁹ Sad , 38\4.

³⁹⁰ Razi, age, C.19, s.34.

³⁹¹ Kurtubi, age, C.15, s.149.

³⁹² Kamer , 54\25.

‘eşir’ ifadesini eklemişlerdir. Böylelikle peygamberin liderlik hevesinde olan şımarık biri olarak vasıflandırmışlardır.³⁹³

İnanmayanların, peygamberlerine karşı takındıkları tavırların başında yalanlama gelmektedir. Nitekim onların bu tavrı azaba uğramalarına, yerlerinden ve yurtlarından olmalarına yol açmıştır.

2.4. Ayetleri Yalanlamak

Ayetlere yapılan yalanlamaya ait ayeti kerimeleri şu şekilde sıralamamız mümkündür:

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزَنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

“Ey Muhammed! Biz çok iyi biliyoruz ki söyledikleri elbette seni incitiyor. Onlar gerçekte seni yalanlamıyorlar; fakat o zalimler Allah’ın ayetlerini inadına inkar ediyorlar.”³⁹⁴

Hız. Muhammed, peygamber olmadan önce de kabilesi arasında güvenilir bir kimse olarak bilinmiştir. Onun yalanlanması, peygamberlik görevini üstlenmesiyle olmuştur. Fakat bu durumda bile, müşrikler Hız. Muhammed’in şahsını hedef alan bir suçlamada bulunmamışlardır. Önde gelen düşmanlarından Ebu Cehil, Ona hitaben: “Biz sana yalancı demiyoruz, fakat getirdiğin şeyi yalanlıyoruz” demiştir.³⁹⁵ Bundan ötürü Allah (cc), “Onlar gerçekte seni yalanlamıyorlar; fakat o zalimler Allah’ın ayetlerini inadına inkar ediyorlar” ayetiyle Rasulune teselli vermiştir.³⁹⁶

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

“Kim Allah’a karşı yalan uydurandan, ya da onun âyetlerini yalanlayandan daha zalimdir? Şüphesiz ki, zalimler kurtuluşa eremez.”³⁹⁷

Ayette ‘kızb’, “Allah’a yalan iftirada bulunmak, indirmedigine indirdi, indirdigine indirmedik demek, emrini ve yasağını, Kitap’ta bildirdiklerini gizleyip

³⁹³ Razi, age, C.21, s.6.

³⁹⁴ En’am 6\33

³⁹⁵ Kurtubi, age, C.6, s.416.

³⁹⁶ Mevdudi, age, C.1, s.544.

³⁹⁷ En’am , 6/21.

değiştirmek, ayetlerinden yüz çevirmek, mescitlerde adının anılmasını yasaklamak, insanları bundan alıkoymak” olarak geçer.³⁹⁸ Ayette Allah’a delilsiz isnatta bulunanlar, müşrikler ve ehl-i kitaptan bazı kimselerdir. Bunlar kendilerine apaçık deliller getirilmesine rağmen yalanlamışlardır.³⁹⁹

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

“Nitekim hak (kur’an) kendilerine gelince onu yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri kendilerine ilerde gelecektir.”⁴⁰⁰

Ayette geçen “ her neye gülüyorlarsa o” (yestehziun) tabiri, “ iftira uydurdular” tabirinin anlattığı şeyi anlatmaktadır. Bu şekliyle de tekzib fiilinin altında yatan zihniyeti ortaya koymaktadır.⁴⁰¹

Kizb ve iftira kavramları birbirine yakın olmakla birlikte, aralarında küçük farklılıklar bulunmaktadır. Tekzib, Allah’a karşı açık istismar iken, iftira, inançsızlığın daha zor anlaşılır bir türüdür. İftirada bulunanlar açıktan ayetleri yalanlamalarının yanı sıra, dayanağı bulunmayan öyküler icat edip, bunları ilahi kaynağa dayandırmaktadırlar

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبُ بآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“Ateşin karşısında durdurulup da, “Ah, keşke dünyaya geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak ve mü’minlerden olsak” dedikleri vakit (hallerini) bir görsen!”⁴⁰²

Başlangıçta Hakkı inkar edip, yalanlayanlar hatalarının cezasını görürler. Gördükleri zaman yaptıklarına ister istemez pişman olurlar da geri dönmek arzusunda bulunurlar.

³⁹⁸ Ünal, Ali, **Kur’an’da Temel Kavramlar**, Nil Yay., İstanbul 2003, s.311.

³⁹⁹ Zemahşeri, age, C.2, s.11.

⁴⁰⁰ En’am , 6/5.

⁴⁰¹ İzutsu, Toshihiko, age ,s.144-145.

⁴⁰² En’am, 6 /27.

2.5. Ahiret Gününü Yalanlamak

En önemli yalanlama konularından biri de ahiret günü ve orada kazanılmış halde bulunacak olan ahiret hayatıdır.⁴⁰³

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْأَيْنِ

“Gördün mü, o hesap ve ceza gününü yalanlayanı!”⁴⁰⁴

Hitap özelde Hz.Muhammed’e olmakla birlikte genelde hitabı dikkate alabilecek kapasitede olanlardır. Muhatabın ilgisini çekmek için bu soru sorulmuştur.⁴⁰⁵ Bu soruyla, hesap ve cezanın vuku bulacağı o kadar açıkken hala dine inanmayanların bulunmasının şaşılacak bir durum olduğu mesajı verilmiştir.⁴⁰⁶

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

“İnkâr edip âyetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanlara gelince, işte onlar azabın içine atılacaklardır.”⁴⁰⁷

Allah’ın birliğini inkar edenler, elçilerini yalanlayanlar, öldükten sonra dirilişi, ahireti kabul etmeyenler azapla yüz yüze bırakılacaklardır.⁴⁰⁸ Ahirete kavuşmayı inkardan kasıt öldükten sonra dirilmeyi inkardır. “İşte onlar” ifadesiyle bu inkar ve yalanlama vasfını taşıyan kimseler kastedilmiştir⁴⁰⁹

2.6. Yalan Yere Yemin Etmek

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلَكِنْ بَدَدَتْ عَلَيْهِمُ الشَّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوْ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

“Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay bir yolculuk olsaydı, (sefere katılmayan münafıklar da) mutlaka sana uyarlardı. Fakat meşakkatli yol, onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle beraber çıkardık" diye Allah'a yemin

⁴⁰³ Yolcu, age, s.211.

⁴⁰⁴ Maun, 107 \1.

⁴⁰⁵ Sabuni, age, C.7, s.371.

⁴⁰⁶ Yazır, age, C.9, s.501.

⁴⁰⁷ Rum, 30\16.

⁴⁰⁸ Taberi, age, C.11, s.35.

⁴⁰⁹ Bursevi, İsmail Hakkı, **Tefsiru Ruhi'l-Beyan**, byy, trs, C.2, s.10.

edeceklerdir. Onlar kendilerini helâke sürüklüyorlar. Allah biliyor ki onlar kesinlikle yalancıdırlar.”⁴¹⁰

Ayeti kerime yalancıların psikolojik durumlarına dair ipucu vermektedir. Bunlar biri de menfaatperest olmalarıdır. Eğer o sefer, yakın bir ganimet ve kolay bir sefer olsaydı mutlaka peşine düşer giderlerdi ifadesiyle, yalan yere yemin edenlerin bu durumları açıkça ortaya konmuştur. Allah rızası olmasa bile kolay elde edecekleri o menfaat için evlerinde kalmayıp, sefere çıkacaklardı. Ancak ayette geçen sefer (tebük) , onlar için zahmetli bir iş olarak görüldüğünden buna yanaşmamışlardır. Seferde başarı elde edildikten sonra onların tutumunun değişeceği, “ Göreceksin, yakında bunlar, Allah’a yemin ederek “Gücümüz yetseydi kesinlikle biz de sizinle beraber cihada çıkardık.” diyecekler” ayetiyle haber verilmiştir. Güçlerinin yettiği takdirde sefere katılacakları yönündeki bahaneleri ve ettikleri yemin, onların yalan söylediklerini açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim ayetin devamında, bu kimseler yalancı olarak nitelendirilmiştir. Savaşa katılmayan yalancılar, Müslümanlara yaranmak için, olağan güçleriyle yalan yere yemin etmişlerdir.⁴¹¹

Yalan yere yemin etmek münafıkların özelliklerinde biridir. Bu hatalı davranışları onların gerçeği görmelerine engel teşkil etmiştir Aynı zamanda küçük bir menfaat uğruna , kişiliklerinden ödün vererek kendi geleceklerini de karartmaktadırlar.

⁴¹⁰ Tevbe, 9 /42.

⁴¹¹ Yazır, age, C.4, s.351.

SONUÇ

“Kizb” kavramı sözlükte, aslî manası olan yalan söylemek manasında kullanıldığı gibi; وجب (gerekli oldu) , انكسر (kırıldı) , ذهب (gitti) , إغرا (teşvik) , امكن (mümkün olmak) , اخطأ (hata yapmak) fiillerinin anlamlarını da taşımaktadır. “Kizb” olumsuz durumları yansıttığı gibi olumlu durumlar için de kullanılmıştır. Türkçe sözlüklerde “kizb”, direkt yalan manasında kullanılıp, farklı bir anlamı bulunmamaktadır.

“Ke-ze-be” (كذب) kökü Kur’an’ı Kerim’de yüz seksen iki kez tekrar edilmiştir. Bu sonuç “kizb” kavramının Kur’an’ı Kerim’de geçen önemli kavramlardan biri olduğunu göstermektedir. Kur’an terminolojisinde “kizb” kavramının genelde tekzib (تكذيب) formu kullanılmıştır.

“Kizb”’in türevleri; inkar etmek, وقف (Durmak) , ما جبن - ما رجع (Dönmedi-Korkmadı), fiillerinin anlamlarını taşımaktadır.

Hadislerde “kizb”, yalan isnad etmek, inkar etmek, karşılıklı yalanlama anlamlarında geçmektedir. Kavramın, sözlükteki farklı anlamlarda kullanımını hadislerde görmemekteyiz.

Kur’an-ı Kerim’de “kizb” aslî manası dışında ; nifak, Allah’a yalan isnat etmek, kazf, ret, ve bile bile inkar etmek anlamlarında da kullanılmıştır.

“Kizb”, eş anlamlı kelime bakımından zengin bir kavramdır . Muhal, mümteni, mütenakız, tezdad, hars, ifk, inkar, cehd, zur, buhtan, zulm ve küfr kelimeleriyle yakın anlamlıdır. Ancak bunlardan vazıları “kizb”e daha yakın anlamlıyken, bazıları dolaylı olarak “kizb”in anlam alanına girmektedir. Yakın anlamlı kelimelerin kendi aralarında küçük farklılıklar da bulunmaktadır.

“Kizb” kavramının zıt anlamlıları ‘hak’ ve ‘sıdk’ kelimeleridir. Sıdk kavramı, hak kavramından daha geneldir.

“Kizb” kavramın, Tefsir ilmi dışında diğer ilim dallarında da kullanılmaktadır. Ahlak felsefesinde kelimenin yansıttığı ahlaki boyut ele alınırken, Hadis ilminde

rivayetin önemli bir parçası olan ravinin, bulunmaması gereken bir sıfatı olarak yer almıştır. Yine kelam ilminde büyük günahlar arasında “kizb” (yalan), sayılmaktadır.

Kur'an'da kizb konusu, Hz.Peygamber'in muhatabı olan müşrikler ya da onların benzer tavrını sergileyen kimseler nedeniyle sıkça işlenmiştir. Konuyla ilgili ayetlere baktığımızda, ayetlerin aşağı yukarı aynı kavramları kullandığını görmekteyiz. Bu tekrar “kizb\yalan”ın bir kavme özgü olmadığını vurgulamak içindir. Her peygamber yalanlama sorunuyla karşılaşmıştır.

Helak edilen birçok kavim ve bireyin azabı hak etme gerekçesi olarak “kizb” gösterilmiştir. “Kizb”i doğal bir eylem gibi görüp, peygamberleri, onların getirdiklerini yalanlayanların akıbetini ayetlerden müşahede etmekteyiz. Nuh, Ad, Semud, Şuayb, ashab-ı Ress vb. azgın kavimlerin helak sebebi “kizb”dir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDULBAKİ, Muhammed Fuad, **el-Mu'cemu'l Mufehres fi Elfazi'l- Kur'an-ı Kerim**, Daru'l Marife, Beyrut 2005, "ke-ze-be" maddesi.
- AFZALURRAHMAN, **Siret Ansiklopedisi**, İnkılab Yay, İstanbul 1996.
- AHMED B.HANBEL, **Müsned**, Çağrı Yay, İstanbul 1992.
- ALUSİ, Şihabuddin Muhammed, **Ruhu'l-Meani**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1997.
- ATEŞ, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1991,
- ATFİŞ, Muhammed b. Yusuf, **Teysiru't-Tefsir**, Sultanatu Umman, by, 1988.
- AYDIN, Ali Arslan, **İslam'da İman ve Esasları**, Seha Neşriyat, İstanbul 1995.
- BEĞAVİ, Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mes'ud, **Tefsiru'l-Beğavi**, Daru't-Tayyibe, Riyad 1993.
- BUHARİ, Muhammed b. İsmail, **Sahih**, Çağrı Yay, İstanbul 1992.
- BURSEVİ, İsmail Hakkı, **Tefsiru Ruhi'l-Beyan**, byy, trs.
- CADU'L-MEVLA, Muhammed, **Kasasu'l-Kur'an**, Daru'l-Marife, Beyrut 1998.
- CEVHERİ, İsmail b. Hammad, **es-Sıhhah Tacu'l-Luğa**, Daru'l Fikr, Beyrut 1998.
- ÇETİNER, Bedrettin, **Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nuzul**, Çağrı Yay., İstanbul 2002.
- COŞKUN, İbrahim, **İslam Düşüncesinde İnkâr Problemi**, Tekin Kitabevi, Konya trs.
- ÇAKAN, İsmail Lütfi **Hadis Usûlü**, MÜİF Yay, İstanbul 2005.
- ÇİMEN, Abdullah Emin, **Niçin Helak Oldular**, Akademi Yay, İzmir 2008.
- DAMEĞANİ, Ebu Abdillâh el-Hüseyn b. Muhammed, **el-Vucuh ve'n-Nezair**, Daru İhyai't-Turas, Kahire 1995.
- DARİMİ, **Süneni Darimi**, Çağrı Yay, İstanbul 1992.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1970.
- DOĞAN, Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, İz Yay, byy 1996.

- EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eşas el-Ezdi es-Sicistani, **Sünen**, Çağrı Yay, İstanbul 1992.
- EKİN, Yunus, **Kur'an'a Göre İnançsızlık**, Işık Yay., İstanbul trs.
- EL- EŞ'ARİ, Ebu'l-Hasan , **Makalatu'l-İslamiyyin**, Mektebetu'n-Nehzatu'l-Mısriyye, Kahire 1969.
- EMİROĞLU, Tahsin, **Esbab-ı Nüzul**, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1971.
- ER-RAZİ Muhammed, **Muhtaru's-Sıhhah** ,Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1967, 1.ci Baskı.
- EZHERİ, Ebi Mansur Muhammed b. Ahmed, **Tezhibu'l -Luğa**,Dar'ul Mısriyye, Kahire 1964.
- FERAHİDİ, Ebi Abdirrahman el-Halil b. Ahmed , **Kitabu'l- Ayn**, (Thk: Mehdi Mahzumi, İbrahim Samirai), Muessesetu'l-E'lemi, Beyrut 1988.
- FERRA, Ebu Zekeriya Yahya b. Ziyad , **Meani'l- Kur'an**, Alimu'l-Kutub, Beyrut 1982,
- FİRUZABADİ Mecdü'ddin Muhammed b. Yakub, **Kamusu'l- Muhit**, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1994, 4.cü Baskı.
- HANÇERLİOĞLU,Orhan, **Felsefe Ansiklopedisi**,Remzi kitabevi, İstanbul 1980.
- İBN FARİS,Ahmed b.Zekeriyya, **Mucemu'l -Mekayis'il-Luğa**,byy,1972,2.baskı.
- İBN HİLAL EL-ASKERİ, **el- Furuku'l-Luğaviyye**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- İBN KESİR, el-Hafız Ebu'l Fida İsmail, **Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri**, (Çev: Bekir Karlıağa, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yay., İstanbul 1991.
- İBN MACE, Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid el-Kazvini, **Sünen**, Çağrı Yay, İstanbul 1992.
- İBN MANZUR, Ebu'l Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem, **Lisanu'l- Arab**, Daru ihya'it-Turasi'il-Arabiyyi, Beyrut ,trs., 3.cü Baskı.
- İBNU'L -CEVZİ, Ebu'l Ferec, **Arauhu'l-Kelamiyye ve Ahlakiye**, Daru's-Şuruk, Kahire 1987.
- İBRAHİM MUSTAFA, Ahmed Han Ziyat, Muhammed Ali en-Neccar, Hamid Abdulkadir, **Mucem'ul -Vasit**, Çağrı Yay., İstanbul, trs.

- İRFAN, Abdulhamit, **İslam'da İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları**, Türkçeye Çeviren: Saim Yeprem, Marifet Yay, İstanbul 1983.
- İSFAHANİ, Hüseyin b. Muhammed er-Rağıb, **Müfredat fi Garibi'l -Kur'an**, Dar'ul Ma'rife, Beyrut 2001.
- İZUTSU, Toshihiko, **Kur'an'da Dini ve Ahlâkî Kavramlar**, (Türkçesi: Selahattin Ayaz), Pınar Yay, İstanbul 1997.
- KOÇYİĞİT, Talat, **Hadis Usûlü**, TDV Yay, Ankara 1997.
- KASİMİ, Muhammed Cemaleddin, **Tefsiru Kasımi**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1978.
- KURTUBİ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensari, **el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an**, Daru İhyai't-turâsi'l-Arabi, Beyrut 1985.
- KUŞEYRİ, Abdulkerim İbn Hevâzin, **Letaifu'l-İşarat**, el-Heyetu'l-Mısriyyetu'l-Ammetu lil-Kitabi, Mısır 1983.
- KUTUB, Seyyid, **Fizlâl-il Kur'an**, Hikmet Yay., İstanbul trs, C.
- MEVDUDİ, Ebu Ala, **Tefhimu'l Kur'an**, İnsan Yay, İstanbul 1996.
- MUHTAR, Özden Akil, **İlim Bakımından Ahlak**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1950.
- MUTÇALI, Serdar, **Arapça- Türkçe Okul Sözlüğü**, Dağarcık Yay., 1997.
- MÜSLİM, b. El-Haccac, Sünen, Çağrı Yay, İstanbul 1992, **Kitabu Sıfati'l-Munafikin ve ehkamuhum**, h.no:2772.
- NEHHAS, EBU Cafer Ahmed bin Muhammed b. İsmail (338), **İrabu'l-Kur'an**, Tah:Züheyr Gazi Zahid, Alemu'l-Kutub, Beyrut 1988.
- NESAİ, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, **Sünen**, Çağrı Yay, İstanbul 1992.
- Okyanus Türkçe Sözlük**, Haz: Pars Tuğlacı, Pars Yayınevi, İstanbul 1971, s.1588.
- NESEFİ, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, **Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil**, Pamuk Yay., İstanbul trs,
- NİŞABURİ, Ebu Abdirrahman İsmail b. Ahmed, **Vucuhu'l- Kur'an**, Mecmeu'l-Buhusi'l-İslamiyye, İran trs.
- RAZİ, Fahreddin, **Kelama Giriş** (el-muhassal), (Çev:Hüseyin Atay), AÜİF Yay, Ankara 1978.

- _____ **Tefsiri Kebir, (Mefatihü'l -Gayb) ,** (Tercüme: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci vd), Akçağ Yay., Ankara 1993.
- RIFAT,Ahmet, **Tasviri Ahlak**, Dersaadet, 1305 byy.
- RIZA, Muhammed Reşid, **Tefsiru'l-Menar**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- SABUNÎ, Nureddin, **Maturiddiye Akaidi**, (Tercüme Eden: Bekir Topaloğlu), DİB Yay, trs byy.
- _____ **Safvetu' t- Tefasir**,(Tercüme: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz), İz Yay., İstanbul 2003.
- SALEBÎ, Muhammed b. Haris, **Kasasu'l-Enbiya**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1985.
- SUBKÎ, Muhammed Abdullatif, **Muhtar min Sahihi'l- Luga**, Matbaatü'l-İstikameti bil-Kahire, trs., byy, 1.Baskı.
- SUYUTÎ, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, **el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an**, Daru İbn Kesir, Dımeşk 2002.
- TABERÎ, İbn Cerir, **Camiu'l Beyan an Te'vili Ayi'l- Kur'an**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1995.
- _____ **Kasasu'l- Enbiya**, Daru'l-Fikr, Beyrut 2002.
- TABATABAÎ, Muhammed Hüseyin, **el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an**, Kevser yay, İstanbul 2003
- KUTLU ,Emin Aşık, **TDV İslam Ansiklopedisi** ,“Kızb” Maddesi, TDV Yay., Ankara 2002.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa, **Sahih**, Çağrı Yay, İstanbul 1992.
- TOVEN, Mehmet Bahaeddin , **Yeni Türkçe Lügat**, (Haz: Abdülkadir Hayber), TDK Yay, Ankara 2004.
- Türkçe Sözlük** (TDK), İsmail Parlatır, Nevzat Gözayden, Hamza Zülfikar, Ankara 1998.
- UĞUR, Mücteba, **Hadis İlimleri Edebiyatı**, TDV Yay, Ankara 1996.
- UĞUR, Mücteba, **Hadis Terimleri Sözlüğü**, TDV Yay, Ankara 1992.
- ÜNAL, Ali, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Nil Yay., İstanbul 2003.

- YALIM, Özcan, **Türkçe ‘de Yakın ve Karşıt Anlamı Sözlüğü**, İmge Kitabevi, Ankara 1998.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi, **Hak Dini Kur’an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul trs.
- YILDIRIM, Celal, **İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri**, Anadolu Yay., İzmir trs.,
- YOLCU, Mehmet, **Kur’an’da İnkâr Psikolojisi**, Çıra Yay., İstanbul 2004.
- ZEBİDİ, es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyni, **Tac’ul -Arus min Cevahiri’l Kamus**, et-Turas’ul Arabi, Beyrut 1975.
- ZECCAC, Ebu İshak İbrahim b. Es-Seri, **Meani’l- Kur’an ve İrabuhu**, Alemu’l-Kutub, Beyrut 1988.
- ZEMAHŞERİ, Ebu’l Kasım carullah Mahmud b. Ömer, **el-Keşşaf an Hakaiki Gavamidi’t -Tenzil**, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- ZUHAYLİ, Vehbe, **Tefsiru’l-Munir**, Bilimevi Basın Yay., İstanbul 2005.

ÖZGEÇMİŞ

1982 Elazığ doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimimi Elazığ'da tamamladım. 2000 Yılında Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesinde kayıt yaptırđım. Aynı fakólten 2004 yılında mezun oldum. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladım.